Бүгү чүрттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 84 (10981) | 1979 чылдың апрель 10, вторник | 1925 чылда үндезилеттингеН | Өртээ 2 көп.

Хемчилерниң белеткели

Горькийден дамчытканы болза: Россияның хемчилери ам болур эжиндиришкин үеэинде беш чүс миллион тонна ажыг тарааны, нефтини, тудуг материалдарын, машиналарны сөөртүрлер. Волганың, Каманың, Доннуң, Белаяның, Вятканың болгаш республиканың төп кезээнниң өске-даа хемчериниң теплоходтарының экипажтары барык 100 муң демир-орук поездилерин хостааш, ол чүктерниң чартымдан хөйүн сөөртүп чедирер. Онзалда эткен чылдыындан элээн хөй. Ону чедишкиниг күүседир төлөзде пароходстволарның демниг хөделишкинин хемчилер төлевилеп алганнар.

Чүк сөөртүр теплоходтарга шимчээшкиниң хонуйта графигин эң баштай киргеН. Ооң күүселдезин чүгле судноларның экипажтары эвес, оруктуң албан черлери, порт ажылчыннары база харылаарлар. Порттарга теплоходтарны дүжүрүп-чүдүрерин дүргедедри-биле Ленинградтың транспорт белдириниң коллективиниң дуржулгазын калбаа-биле ажыглаары баш удур көрдүнген. Ол коллектив чаңгыс аай транспорт конвейерин тургускан. Чүдүрүкчүлерге бригада керээзин тургускан. Ажылдың ажыктыын бедидериниң улуг курлавыры болза бассейннер аразының дүжүртүлге чокка сөөртүлгезиниң хемчээлдерин улгаттырары, коштарның чүк сөөртүлгезиниң деңзизин улгаттырары, эжиндиришкин үеэин узадыры болур. Ону кылыры-биле Волгада, Камада болгаш Россияның өске-даа хемериниде ледокол флодун күштелдирген.

ТӨРЭЭН ЧУРТУВУСТА

ЛЕНИНГРАД. (СЭТА-ның корр. М. Михайличенко). «Киров заводу» бүдүрүлге каттыжыышкынынга болган дөрт салгалдың төлөлекчилериниң ужуражыышкынынга совет беш чылдарның төөгүзү дирлип келген ышкаш кылдыр сагындырган. Ол ужуражыышкынга «күш-ажылдың болгаш Ада-чүрттүң Улуг дайынының хоочуннары, дайын соңгундеги беш чылдарның шалынчылары киришкеннер. Ужуражыышкынны бирги беш чылды хүлээп алганының бежен чыл оюнга турасхаатка.

Ол кайгамчык хүнү калбаа-биле демеглеп, ленинградчылар беш чылдарның чылдарында бистиң улуузувустүң чедишкиннерин пропагандаалар, ажыл-ишчилерниң чогаадыкчы энергиязын улам ыңай идепкейжидер талазы-биле хөй талалыг ажылды чорутканнар. Хоорайның болгаш областың районнарынга эртем-практиктиг конференциялар эткилээн. Ада социалистиг чарышты хөгжүдүрүнүң, планнаашкынны сайыраңгайжыдарының, бүдүрүлгени эргелеп-башкарарынга күш-ажылчы коллективтериң ролүнүң айтырыгларын чугаалажып көргеН. Цехтерге болгаш участоктарга бүдүрүлгениң ажылчыннарынга бөлүк лекцияларны партия комитеттериниң пропагандистери, «Билиг» политилелиниң лекторлары кылган. Заводтарның музейлериниде беш чылдарның маадырларының, мурнакчыларының болгаш чаартыкчыларының дугайын көргүзүп турар делгелгелерни ажыткан.

ОКТЕМБЕРЯН. (Армян ССР). Октемберян каналының шлюзтарын ажыдар эргени чаңчыл өзугаар республиканың хоочун мелиоратору, Ленин орденниң эдилекчизи Никогос Тетрянга тыныскан. Бо өөрүшкүлүг хүлээлгени 70 харлыг ажылчын хөй чыл дургузунда күүселдеп келген. Ынчалаа-даа ону күүселдеп тура бодунуң өөрүшкүзүн ол чажырып шыдавас. Ол үеде бо иррагация каналын ооң болгаш ооң эштериниң тудуп турганын ол сактып келир. Бирги беш чылдың ол баштайгы тудуун чогуур хуусазында—1930 чылда ажыглалга киргеН.

Г. АРУТЮНЯН.

СЭТА-ның корр.

КАДРЛАР-БИЛЕ АЖЫЛ ДУГАЙЫНДА

«В. И. Ленин, СЭКП кадрлар-биле ажыл дугайында» деп чыындыны парлап үндүрген. Номда кадрларны шилип алырының, кижизидериниң болгаш таарыштыр турузарының дугайында В. И. Ленинниң ажылдары, кадрлар дугайында партияның съездериниң, конференцияларының болгаш ТК-ның пленумларының резолюциялары болгаш цититтирлери, кадрлар-биле ажылдың айтырыгларының талазы-биле СЭКП Төп Комитединиң доктаалдары база партияның болгаш чазаның чамдык кады хүлээп алган доктаалдары киргеН.

Чыындыны Политиктиг литератураның ном үндүрер чери белеткээн болгаш ону Москваның «Красный пролетарий» деп типографиязынга парлаан.

(СЭТА).

СОҢГААРЛАДЫЫШКЫН ТУРБАС УЖУРЛУГ

Часкы тарылгага белеткелдиң допчулалы

Республиканың чер ажылдыглары онгу беш чылдың дөртү чылында тараа культураларын 245 муң гектарга, мал чемнерин 127.771 гектарга, картофельди 2010, ногаалларны 740 гектарга тарыыр. Часкы ол-шык сиңирер суггат-биле 46.500 гектарны суггарар, 160.554 гектар черни удур аңдаргаш, үрезин чаштырар. Ынчангаш кылыр ажылдар хөй. Аңаа ыяк белеткел херек.

Чаагай дүжүттүң ынанышты магадылалын тургузарынга шинтирлиг үүл часкы хову ажылдарынга техниканы баш удур ыяк белеткеп алыры болгаш тарылга үеэинде ону аваа туруушкун чокка бедик бүдүрүкчүлүг ажыглаары болур.

Республиканың статистика эргелериниң бо чылдың апрель 1-де медээзи-биле алырга, совхозтарда бар бүгү тракторларның 2335-зи азы 81,4 хуузу ажылдап болур. 1841 тракторну септээрин планнаан, а херек кырында амга чедир 1380-ни септеп алган, азы 75 хуузу. Бо чугула ажылды үүгле чаңгыс Өвүр районнуң ажыл-агыйлары апрель 1-ге чедир бүрүн доозуп алган. Ооп аңгыда Бай-Тайга-да 84,3, Тес-Хемде — 84,6 хуу чедирип, септелгени элээн бедик темпилиг чорудуп турар. Тус-тус ажыл-агыйлардан «Кара-Хөл», «Дөң-Терезин», «Ак-Туруг», «Тес-Хем», Ленин аттыг, «Нарын», «Х. Улуг хурал», «Торгалыг», «Тыва», Карл Маркс аттыг совхозтар тракторлар септелгезин доозуп алган.

Техниканы часкы хову ажылдарынга септеп белеткээрин хөй тарыдга шөлүг Чөөн-Хемчик, Улуг-Хем, Таңды, Бин-Хем, Каа-Хем районларның совхозтарында ооҗум чорудуп турар. Ол черлерде тракторларның 22-ден 30 чедир хуузу ам-даа септелге мастерскааларында турбушаан. Тракторларны белеткээрин чамдык ажыл-агыйларда ам безин орту четпээн дүвүрээзинин болдуруп турар. Чижээ, СЭКП-ниң XXII съездизи аттыг совхоз 31 трактор септээр турган, ооң үүгле 10-ну септээн. «Большевик» 27-ден 15-ти. Жданов аттыг совхоз — 25-тен 14-түү. «Шивилиг»— 20 трактордан дөңгүле чаңгысты. «Бүрен»— 32-ден 18-ти. «Кызыгаар» —12-ден 6-ны септээн. Час эргинде чедип келгенде үстүнде айытканы ажыл-агыйларның техника септелгезин ол хире ооҗум чорудуп турары элдептиг. 1979 чылдың часкы хову ажылдарын чорударынга немелде хемчелер дугайында СЭКП обкомунуң бюрозунуң болгаш Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң доктаалында техника септелгезин апрель 1-ге чедир бүрүн доозукан турар деп айытканы болгай. Хожудан турар черлер ол чугула доктаалды күүсетпейн турар-дыр. Ам ооң чогуур түпелди үнүрер ужурлуг.

Техника септелгезин хожудадып турар ажыл-агыйларның хөй нуруузунуң удуртучулары ажылдың куду темпизин артык кезектериниң өскүү-биле районнарда Сельхозтехника каттыжыышкынларының база салбырларының ол үүлдер-биле четпес чаңдырын турары-биле агарлыын ораладжып турар. Артык кезектер-биле хаңдырында бергелер бары шын болбайн аап. Ынчалдажок кол-да четпес үүве септекчилериң күш-ажылын болурчогууру-биле организаставаанында, депшилгелиг аргаларны билдилиг ажыглавайн, мурнакчы дуржулганы нептеретпейн, социалистиг чарышты механизаторларның ортузунга калбартпайн, оларның материалдыг сонуургалын көдүрбейн турарында дээрзин демдеглээр херек. Ол ышкаш эвээш эвес буруу Сельхозтехниканың күркомитединиң каттыжыышкынларынга, салбырларынга опаажын турар. Оларда ажылды организастааны багай, септелгени кылып турарының шынары куду.

Часкы тарылгага кирер өске техниканың септелгезин ап көөрге, республикада нинтизи-биле андазынарның 90,7, сеялкаларның 83,7, ооң иштинде кукуруза сеялкаларының 67,6, картофель тарып олуртур машиналарның үүгле 57,5, культиваторларның 73,7 хуузу белеткеттингеН. Кедээ ажыл-агый машиналарындаа чедир кылдынмаан үүлдер хөй. Ылаңгыя сеялкалар септелгезин «Торгалыг», «Кызыл тук», ССРЭ-ниң 50 чылы аттыг, «Коммунизмниң херели» болгаш «Шивилиг» совхозтарда хожудаашкын-биле чорудуп турар.

Чүк автомобильдериниң ажылдап турары 74,6 хуу. Септээр ужурлуг 1393 автомобильдиң 782-зи кылдынган, азы кезиниде чаа-ла ажып турар. Кызыл, Тожу, Улуг-Хем, Чөөн-Хемчик районнарның ажыл-агыйлары чүк машиналарын септээрин кончуг ооҗум чорудуп турар. Ол черлерде септээр автомобильдериң 24-тен 53 чедир хуузу кылдынган. Ол чорук база-ла дүвүрээзиниг.

Часкы тарылга техниказы-биле чергелештир, мал чеми белеткээр, дужут ажаан алыр машиналарның септелгезин база чорудар ужурлуг. Амгы байдал-биле алырга, септелгеге кирер 981 тараа комбайнындан 288 белеткеттингеН, азы 29,4 хуу. Силос комбайнларының 27,6 хуузу, картофель казар машиналарның 35,7, одуруглай алыр жаткаларның 22,9, тараа арыглаар нарын машиналарның 62,1, витаминниг сиген далганы белеткээр агрегаттарның 59,4, сиген кезер машиналарның 30,4, трактор дырбаштарының 29,8 хуузу белен болган.

Чаагай дүжүттүң магадылалын тургузарынга база бир эң чугула үүл—эки шыпарлыг, четчир саныг үрезин. Бо талазы-биле байдал кандыгы? Статистика эргелериниң мелээлеринден алырга, республикада хынап көргеН бүгү үрезиниң 14 хуузу амдаа чажар шынарынга чедир белеткеттинмээн. Ооң иштинден 13,8 хуузу боктуг. Кызыл, Таңды, Бин-Хем, Чөөн-Хемчик, Барыын-Хемчик районнарның ажыл-агыйларының белеткеп алган үрезиниң шынары элээн бедик. Ынчалзажок совхозтарның хөй нуруузунда бар үрезиниң шынары багай. Чижээ, «Бай-Тал», Жданов аттыг совхозтарның бар бүгү үрезиниг, а «Мурнакчылыг» үрезиниң 53,3, «Күш-ажылдың хостуунуң»—71, «Улуг-Хаңдын»—42, «Өөктүн» — 33 хуузу боктуунуң талазы-биле чажар шынарынга чедир арыглаттынмаан. Бай-Тайга районнуң ажыл-агыйларының хынаткан үрезиниң 33,5, Улуг-Хемниң—55,8 хуузу боктуг. А I болгаш II стандарттың чаңгыс пентнер-даа үрезиниг Бай-Тайга районнуң совхозтарында чок болган.

Республиканың ажыл-агыйлары апрельдиң 1-ге чедир шөлдерже 45324 тонна, ооң иштинде суггаттыг черлерже 36 муң ажыг тонна органиктиг чемнинчилилгелерни сөөртүп токкеп, азы эткен чылдың ол үеэинде турганындан 10.452 тонна эвээш болган. Бо чылын совхозтар шөлдерге ол-шыны чазын эки сиңирери-биле 11880 гектарга хар ыырындырыышкынын чоруткан.

Шөлдериң ол-шыгын базырыш илиирээринче киреринге чедир каш-ла хонуктар арткан. А ол ажылды доозуп турда-ла тарааларны, мал чемни культураларны чаштыларының үеэи келир. Ындыг болганда техника септелгезинде, үрезин белеткелинде бар четпестерни доп-дораан чайладырынче районнарның партия, совет, кодээ ажылагый органнары, совхозтарның удуртукчулары кол кичээнгей салыр ужурлуг. Ам часкы тарылгага белеткелге кандыг-даа соңгаарладыышкын турбас!

Ю-ГУ БЕШ ЧЫЛ: ажыктыг чорук болгаш цынар

ЭРГЕЛЕЛДИҢ ЧЕДИИШКИНИ

«Тыва тудуг» трестиң «Кызыл тудуг» эргелели республикада хоочун тудуг организацияларының бирээзи. Эргелелдиң коллективи онгу беш чылдың бирги кварталында багай эвес көргүзүглерни чедип алган. Эрткен үш айларда эргелелдиң тудугжулары 1231 муң рубльдиң тудуг-монтаж ажылдарын кылып бүдүрген. 1978 чылдың ол үеэи-биле деңнээргe, керээлиг кол тудуг-монтаж ажылдарының хемчээли 5,2 хуу, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүү 2,3 хуу өскен. Чаңгыс кижиге онааштыр кылганы бирги кварталда 3887 рубль болган, ол дээрге «Тыва тудуг» тресте эң бедик көргүзүг болур.

Тыва АССР-ниң алдарлыг тудугжузу, хоочун бригадир Михаил Данилович Шиповаленконуң болгаш дуржулгалыг бригадир Александр Григорьевич Пашковтуң удуртканы комплекстиг монтажниктер бригадазы социалистиг чарышты баштап турар.

«Кызыл тудуг» эргелелиниң бригадаларының хөй кезии ажыглалга кирер объектилерде амгы үеде ажылдап турарлар. Эргелелдиң коллективиниң социалистиг хүлээлгезинде бижиттингени: майда — 90 квартиралыг № 13 чурттал-га бажыңын, сентябрьда—129 квартиралыг калбан панельдерден кылган бажыңны, хөгжүм-шин театрының дузалал корпузун, октябрьда—280 орунну уруглар садын, ноябрьда — Советтер бажыңының улуг кезиин болгаш декабрьда—90 квартиралыг № 16 чурттал-га бажыңын ажыглалга киирер.

С. КРАСНОПЕРОВ.

«Росводпромнуң» Кызылда демир-бетон кылыглар заводунуң цехтеринде, кызыл-булуңунда «Хожудап турарлар чок ажылдаары - дээш шимчээшкинни калбартыылы!» деп бижээн кыйгырыгларны аскан. Мурнакчыларны хүн, неделя, ай болгаш квартал санында илередип, оларның адын бижип турар. Ол ышкаш хожудап турар цехтерни, участоктарны, туст-туст кижилерни база кесиу черге чарлап, бижиирин чаңчыл болдурар деп шиитпирлээн.

А. Ю. Ивановтуң каңнакчылар бригадазы бирги кварталда мурнакчыларның одуруунда кирген. Арматура цегинден бүгү заводтуң планының күүселдези хамаржыр. Ынчангаш каңнакчылардан хожудаарлар турбас ужурлуг. Оларның деңдеки, графикти мурнай ажылдаары чедип алдынган. Ооң түнелинде завод үш ай иштинде үжен муң рубльдиң демир-бетон кылыгларын немей бүдүрер аргалыг болган. Арматура кылынчылары Виктор Степанчук, Николай Прохорченко болгаш өскелер-даа кварталда чарыштың тиилекчилериниг санадып, тус-тузунда 180-190 тонна демир конструкцияларны белеткээннер. Оларның хөрек чуруктарын Хүндүлел самбыразында киирген.

ЧУРУКТА: (солагай талдан оң талазынче) В. Степанчук биле Н. Прохорченко.

А. ЗАЙЦЕВТИҢ фотозу.

«КЫЗЫЛ СУББОТАГА»

В. И. Ленинниң төрүттүнген хүнүнден бээр 109 чылынга турасхааткан коммунистиг субботник хүнүнде Барыын-Хемчик районнуң үлетпүр бүдүрүлгелериниң, совхозтарының ажыл-ишчилери бүдүрүкчүлүг ажылдаар дээш хынамчалыг белеткелин турар.

«Хемчик» совхозтан 400 ажыг кижи күш-ажылдың байырлалынче үнер. Механизаторлар часкы хову ажылдарын чорудар. Сес агрегат 300 ажыг га шөлдүң шыын базырар. Часкы чер аңдарылгазынга 16 трактор киржир, олар 200 гектар черни чарар. Үжен хире суггатчылар ажылдап хүнээш, 35 гектар тарылга шөлүн суггарар.

Тудуг материалы белеткээр бригада тайгага ажылдаар, олар 25 кубометр ыяшты белеткээр.

Суурнуң чурттакчылары болгаш өөреникчилер чаагайжыдыга ажылдарынга хаара туттунар, оларның кылыр ажылын тодаткан.

Совхозтуң ажыл-ишчилери онгу беш чылдың фондузунче 800 рубльден эвээш эвес акшаны шилчидери көрдүнген.

• • •

№ 741 мехколоннаның тудугжулары тудуп турар объектилеринге ажылдаарлар. «Шекпээр» совхозка ясли-садты, быыа кажаазын. «Барыкка» Культура бажыңын болгаш өскедаа тудугларны кылырлар. Нинтизи-биле үш муң ажыг рубльдиң тудуг-монтаж ажылларын кылыр. Беш чылдың фондузунче 460 рубльди шилчидер.

• • •

Коммунистиг субботник хүнүнде Өвүрде «Торгалыг» совхозтуң ишчилери бир дем-биле ажылдап үнерлер. Чаа бажыңнар тудар ыяш белеткээринче хөй кижи үнер. Бо ажылды кылыры-биле 120 кижини тайгаже үндүрер, олар 620 кубометр ыяшты белеткээр. Одаар ыяш белеткээр бригаданың кежигүннери 150 кубометрни кылыр.

Малчыннар кажаларны, бажыңнарны септээр, дивискээрни аштаар ажылдарга хаара туттунар.

Суурларның чурттакчылары болгаш школачылары чаагайжыдыгага ажылдаар.

Совхозтуң ажыл-ишчилери беш чылдың фондузунче 720 рубльди шилчидер.

Кыштаглардан медээлер

БИРГИ ЧЕРДЕ

Кызыл районнуң «Х Улуг хурал» совхозунуң хоочун хойнуузу Байкара Санчай-оол он дөрт чыл иштинде хой малдаап, 5000 ажыг хураганнарны өстүрген. Ол чыл бүрүде бодунуң хүлээлгеН малынче улуг сагыш салып, чайын эки одарлыг черлерге семиргин, мал чемин белеткеп, кажаларын чогуур өйүнде септеп келген.

Бо чылын Б. Санчай-оол коданында төрүүр 326 хойдан 358 баш хураганы онча-менди камгалап алган. Ол торуур 100 хойга онаштыр 108 баш хураганны алган, чарышка бирги черже үнген.

М. БАГАЛДАЙ.

БОЛДУНАР АРГАЛАРНЫ АЖЫГЛААР

«Мурнакчы» совхозтуң хоочун малчыны Кара-Доңгак Чагырның коданында төрүүр 283 хой шупту болдапкан, 285 хураганны бүрүн менди камгалап алган. Мурнакчы малчын К.-Д. Чагыр социалистиг хүлээлгезин күүседиккеН.

Эрткен 1978 чылда малчын К.-Д. Чагыр төрүүр 100 хойдан 106 хураганны камгалап алган, бир баш хойдан 2,6 килограмм дүктү кыргаан.

Амгы үеде камгалап алганы чаш хураганнарны бүрүнүбиле доруктуруп алырынче малчын улуг кичээнгейин салып, болдунар аргаларны ажыглап ажылдап турар.

К. СЕМИС-ООЛ.

Бай-Тайга район.

ЗОНА СЕМИНАРЫ

Партия эге организацияларының администрацияның ажыл-чорудулгазын контроль-даар талазы-биле комиссияларының даргаларының бир хүнүнү семинары Кызыл-Мажалык суурга эткен. Аңаа Бай-Тайга, Барыын-Хемчик, Чөөн-Хемчик, Өвүр, Мөңгүн-Тайга районларда эге организацияларының ыдыг комиссияларының даргалары сезен ажыг кижи чыылган.

Аңаа «Республиканың партия организацияларында администрацияның ажыл-чорудулгазын контроль-даар талазы-биле комиссияларының ролү», «Чаа техниканы нептередиринге, технологинны сайыраңгайжыдарынга, камналгалыг болгаш практиказының дугайында» лекцияны СЭКП обкомунуң партийжи - организастыг ажылдар киргизиниң эргелекчизи В. И. Суров номчаан.

«Кодээ ажыл-агый бүдүрүлгениниң ажыктыын бедидеринге парторганизацияларның администрацияның ажыл-чорудулгазын контроль-даар талазы-биле комиссияларының ролү», «Чаа техниканы нептередиринге, технологинны сайыраңгайжыдарынга, камналгалыг болгаш хумагалыг чоруктуң чурумунга парткомнуң болгаш цехтериниң партия организацияларының ролү» деп лекцияларны СЭКП Чөөн-Хемчик райкомунуң оргкилдизиниң эргелекчизи Д. Н. Ховалыг, Тываның даг-дугу арыглаар В. И. Ленин аттыг комбинадында партком секретары В. А. Бакулин олар семинарның киржикчилеринге номчаан.

Семинарның түнелинде дуржулга солчулгазы болган. Аңаа «Тээли» совхозта, Өвүр районнуң септелге-тудуг участогунда, Мөңгүн-Тайганың «Мөген-Бүрен», Чөөн-Хемчиктиң «Октябрь 30 чылы», «Искра» совхозтарында, Бай-Тайганың «Тээли» совхозунда, Барыын-Хемчиктиң «Шекпээр» совхозта партия эге организацияларының комиссиялар даргалары К. Д. Монгуш, О. С. Куулар, Ю. О. Өскен, К. С. Күдерек, Б. Т. Саая олар киришкен.

Семинарның киржикчилери Тываның даг-дугу арыглаар В. И. Ленин аттыг комбинадынга экскурсиялан чораанар.

Х. МОНГУШ.

ХОЖУДАП ТУРАРЛАР ЧОК АЖЫЛДААР

КОМПЛЕКСТИГ ШИИТПИРЛЭЭР

Идеологтуг хандырылга

Ниитилелдиң мурнунда турар тодаргай экономиктиг, социал болгаш политиктиг сорулгаларны шиитпирээрин-биле бүгү пропаганда болгаш масса-политиктиг ажылды ыяк холбаштырбышаан, кижизидилгениң чорудулгазын доктаамал сайзыраңгайжыдарынче, кижизидилге айтырыын комплекстиг шиитпирээринче партия организацияларының идеологтуг албан черлериниң, профсоюзтар, комсомол организацияларының удуртукчуларының кичээнгейин СЭКП ТК угландырын турар.

Күрүне планнарын бүгү бүдүрүлгелериниң болгаш организацияларының күүседирин хандырар дээш партияның Ростов область организациязының ажылының дуржулгазын шинчээдип алыр талазы-биле СЭКП обкомунуң планхемчеглериниде хожудап турарлар чок ажылдаарын идеологтуг хандырарының хемчеглери баш удур көрдүнген. Ооң аңгыда «Хожудап турарлар чок ажылдаар» деп ростовчуларның ажылының дуржулгазын идеологтуг хандырарының талазы-биле СЭКП райкомнарынга, хоркомунга, парткомнарга, а ол ышкаш бүдүрүлгелериниң база организацияларының партия эге организацияларынга хереглээр чижек-сүмелерни обкомунуң пропаганда болгаш агитация киргизи ажылдан кылган.

Аңаа дүүштүр СЭКП хоркому, райкомнары, парткомнар идей-кижизидилгелиг ажылының планнарынга «Хожудап турарлар чок ажылдаар» системаны шинчээдир талазы-биле хемчеглерни баш удур көөр, ол шимчээшкинни хөгжүдүрүнге партия, профсоюзтар, комсомол организацияларының, а ол ышкаш чер-чер Советтериниң, ажылагый органнарының удуртукчуларының ролүн бедидер талазы-биле хемчеглерни алыр ужурлуг. Ниитилел бүдүрүлгезиниң ажыктыын бедидеринче, күрүне планнарын күүседиринге идей-кижизидилгелиг салдар чедиреринин бүгү-ле хевирлерин болгаш аргаларын партия организациялары ажыглаан турарынче улуг кичээнгейин салыр. Хамыктың мурнунда ростовчуларның ажылының дуржулгазын шинчээдириниң чугулазының, күрүне планнарын чугаа чокка күүседириниң, совет кижилериниң амыдыралын эжиндериниң хереэнге ол шимчээшкининиң социал-экономиктиг ужур-дузаазының дугайында доктаамал тайылбыр, пропаганда ажылын ажылчыннар-биле цехтериниң, бригадаларының, участоктарның удуртукчулары-биле чорудары эргежок чугула.

Кижилерни кижизидеринге, «Хожудап турарлар чок ажылдаар» шимчээшкинни хөгжүдүрүнге ажылчы чоннарның политиктиг болгаш экономиктиг өөредилгезиниң болдунар аргаларын калбаа-биле ажыглаар херек. ССРЭ-ниң, РСФСР-ниң болгаш Тыва АССР-ниң Конституцияларының чүүлдери, СЭКП ТК-ның июль, ноябрь (1978 ч.) Пленумларының материалдары, Москва хоорайның Бауман соңгулда округунуң соңгукчуларының мурнунга эн Л. И. Брежневтиң чугаазын өөренирде, хамаатыларның эргелери биле хүлээлгелерин тудуш холбаштырарынче, совет хоойлуларны оларның шыңгыы сагырынче, кижилериниң медерелин, ажылдың даандырган участогу дээш харысалгазын бедидеринче улуг кичээнгейни салыры эргежок чугула. Теориялы өөренири коллектив бүрүзүнүң бүдүрүлге болгаш социал сорулгаларны шиитпирлээри-биле тудуш холбашкан, ажылчы чоннарның күш-ажылчы болгаш ниитилел-политиктиг идепкейин улам ыңай көдүрериниг идиг берген турарын быжыг туруштуг чедип алыр ужурлуг.

Ажылчы чоннуң экономиктиг өөредилгезин эжиндер дээш-партия организациялары сөөлгү чылдарда элээн чүүлдерни кылын турар. «Тыва кобальт» комбинаттың, «Каа-Хем» хөмүр-даш разрезтин, автосептелге заводунуң партия организациялары болгаш администрациялары экономиктиг өөредилгени организастаарын эжиндеринче кичээнгейни салып турары ажылчы чоннарның чогаадыкчы идепкейниң өзериниге бүдүрүлгениң ажыктыын улам ыңай бедидеринге ажылдакчы бүрүзүнүг күш-ажылды болгаш социалистиг хөрөнгиин коммунистиг өзу-биле көөрүнге кижизидеринге дузалап турар.

Ооң-биле кады чамдык бүдүрүлгелер болгаш организациялар экономиктиг өөредилгени организастаарынче чогуур кичээнгейни салбайн келген. Чамдык ажыл-агый удуртукчулары экономиктиг өөредилгени организастаарын артык даалга кылдыр санап, ажылчыннарның, инженер-техниктиг ажылдакчыларның, эдлечелер болгаш пехтер начальниктериниң, бригадирлериниң политиктиг биилин, ажыл-ишчи мергежилин бедидеринге чугула ажыл деп чүвени амга чедир билбейн турар. Партия организацияларының дуржулгазындан алгаш көөрге, политиктиг өөредилгениг пропагандистери ростовчуларның дуржулгазын нептередир талазы-биле хөй чүүлду кылып болур.

(Төнчүү 2-ги арыда).

ХОЖУДАП ТУРАРЛАР ЧОК АЖЫЛДААР

КОМПЛЕКСТИГ ШИИТПИРЛЭЭР

(Төнчүү. Эгези 1-ги арында).

«Пропагандист— ажыктыг чоруктун болгаш шыпарның беш чылынга» деп шимчээшкин дыка хөй черлерде калбарган. Бүдүрүлгелерниң удуртукчулары партия организациялары ышкаш пропагандистерни бүгү талалыг деткиир, оларга даяныр, оларга дузалаар хүлээлгелиг.

Чаңгыс аай политхүннерни эрттирин турар практика бодунуң кижизидикчи салдарының талазы-биле идеологтуг ажылдың хевирлериде база бир көскү черни эзлеп турар. Республикада ону күш-ажылчы коллективтерге болгаш чонуң чурттап турар черинің аайы-биле чаңгыс хүн эрттирерин чурумчуткан. Бо чылдың февраль 16-да эрткен ындыг хүнде 1300 ажыг беседа болгаш илеткелдер болган. Аңаа партия, совет, профсоюзлар, комсомол ажылдакчылары, бүдүрүлгелерниң болгаш организацияларның удуртукчулары, специалистер киришкен. Бо хемчегларниң ажыктымына бүзүредивис. СЭКП-ниң иштики болгаш даштыкы политиказын база-партия, совет, ажыл-агый органнарының ажылының дугайын чонга калбаа-биле танылбырлап, таныштырып турар болу берген. «Хожудап турарлар чок ажылдаар» деп шимчээшкиниң социал болгаш экономиктиг ужур-дузазы» деп темага чартык чылда бир чаңгыс аай политхүнүн эрттирер шиитпирни хүлээп алган. Кызыл хоорайда чорудун турар ажылды чүгээр деп санаар. Партия, совет органнарның, министерстволарының, ведомстволарының, бүдүрүлгелерниң болгаш организацияларның удуртукчулары чонуң чурттап турар черлериде агитпунктуларга, агитпөлдерге ужуражылгаларны эрттирип турар. Ынчалза-даа айтырыглар болгаш харылар кежээлери, темалыг кежээлер, аас журналлары болгаш масса-политиктиг ажылдың өске-даа ажыктыг хевирлери эвээш ажыглаттынып келген.

«Хожудап турарлар чок ажылдаар» деп шимчээшкинни калбартырынга политинформаторлар, агитаторлар бот-тарының үлүүн киирер ужуртлуг. Республикада 505 агитколлектив, 3302 политинформатор, 7265 агитатор бар. Ол улут күш. Салдынган сорулгаларны шиитпирлээриниче оларның күжүн билдилин-биле ажыглап, масса-биле харылаазын доктаамал бы-ыглаар сорулга туруп турар.

«Хожудап турарлар чок ажылдаар» деп системаны өзуглаар ажылдан эгелээн соонда Ростов областың партия организациязы агитаторларның ролюн болгаш харысалгазын бедиткеп, «Агитатор ажылдап турар коллективке чаңгыс-даа хожудаар кижи турбазын» деп шимчээшкин нептереп эгелээн. Политиктиг ажылды сайыраңгайжыдарынга агитаторларның мурнакчы школазы улуг салдарны чедирип турар. Ол школаларның кол сорулгазы болза күш-ажылчы коллективтерни, ажылчыннарны болгаш албан-хаакчыларны планныг онаалдаларны база бедиткен хүлээлгелерни ажыр күүседиринче мобилизастаар талазы-биле агитация-массалыг ажылдың мурнакчы дуржулгазын пропагандалары болгаш нептередири болур. Агитаторлар бот-тарының хууда үлегер-чижээ болгаш партийжи сөзү-биле коллектив бүрүзүнге бот-бот-тарынга дузалажыр база бот-боттарындан бедик негелделиг болур чорукту тургузарынга болгаш өзулуут чарыштыг организастаарынга салдар чедирер, бүгү коллективтиң найыралдыг болгаш бир демниг ажылдаарын хандырарынга удуртукчуга дузалаар хүлээлгелиг. Ол күжениишкиннерниң сорулгазы тодаргай: ажыд-ишчи бүрүзүнүң хүн бүрү, эзлчег санында бүдүрүлге планын ажыр күүсеткен турарын чедип алыры болур. Агитаторлар күш-ажылдың мурнакчы аргаларын, бүдүрүлгениң чаартыкчыларының дуржулгазын нептередир болгаш бүдүрүлгеге шиңгээдиргиге дузалаар хүлээлгелиг.

Аныяк ажылчыннар-биле ажылга дуржулгалыг болгаш мурнакчы ажылчыннар —даг-дыныкчыларга даянар херек. Олар аныяктарга боттарының профессионал мергежилин дамчыдып бээр, бүдүрүлгениң чаартыкчыларының дуржулгазынга оларны өөредир, аныяк кижилериниң экономика талазы-биле үндезилеттинген хүлээлгелерин адырынга база хой-ниити ажылынга идепкейлиг киржиринге дузалаар ужурлуг.

Дагдынылга ажылы бистиң республиканың «Тыва кобальт» болгаш В. И. Ленин аттыг даг-дүгү арыглаар комбинаттарында, Кызылдың дааранылга фабриказында, № 48 тудуг эргелелинде болгаш оон-даа өске черлерде бай эвес тургустунган. Ындыг болзажок аныяктар кижизидилгезиниң бо чугула талазы ам-даа кошкак боон турарын демдеглээр херек.

Политиктиг болгаш күш-ажылчы кижизидилгениң чугула чепсээ социалистиг чарыш боон келген болгаш боон-даа турар. Партия болгаш профсоюлел организациялары чарыштыг дээштиг кылдыр организастаарын чедип алыр ужурлуг. Ажылчыннары бүгү талазы-биле үндезилеттинген болгаш бедик хүлээлгелерни ап турар черлерде чарыш чогуур негелдезинге дүүштүр организастаттынып турар.

Ростовчуларның «Хожудап турарлар чок ажылдаар» деп дуржулгазын нептередир талазы-биле СЭКП Тыва обкомунуң ажылдап кылган планында социалистиг чарыштың ажыктыг чоруун бедидеринге оон түңнелдерин хейге калба-биле чарлап чедирери дузалаар. Коллективтерниң ажылының түңнелин түңнеп үндүрериниң болгаш ону көскү агитацияның янзы-бүрү хевирлерин дамчыштыр чарлап көргүзериниң системазы республиканың эзоон хөй бүдүрүлгелериниде тургустунган, «Росводпром» каттыжышкынының Кызылда демир-бетон заводунда Хүндүлел болгаш көргүзүг самбыралары көрүштүг кылдыр деттиргиген, коллектив кежигүннерин күш-ажылчы чедишкиннерниң же кыйгырып турар лозун, плакаттар четчир санныг. Заводтуң иштин болгаш оон туслуг салбырларының айда, хонукта кылган ажылының түңнелдерин доктаамал үндүрүп турар. Чаңгыс сөс-биле чугаалаарга, завод көскү агитацияның дузазы-биле чедип алган чедишкиннерин, сорулгаларын база ол ышкаш ажылда бар четпестерни чогуур үеэниде ажыл-ишчилерге дыңнадып чедирип турар.

Ындыг болзажок пропаганданың болгаш агитацияның бо чугула хевиринче чамдык бүдүрүлгелерде кошкак кизээңгей салып турарын демдеглээр херек. Кызылда, Ак-Довуракта, районнар төпте-ринде болгаш өске-даа чурттакчылыг черлерде чамдык партия организациялары, бүдүрүлге удуртукчулары көскү агитацияны экижидериниче чогуур кичээңгей салбайн турар. Көскү агитацияны чылчыды-биле чаартпас, ону ужур барымдаалап көөр чоруктар бисте бар. Ынчангаш эрткен чылдың социалистиг хүлээлгелерин көргүскен көргүзүг самбыраларының чамдык черлерде ам-даа туруп турары таварылга эвес.

Партийжи-политиктиг ажылдың үстүнде көрдүнген кол-кол хевирлерин билдилиг ажыглаар болза ол бүгү ажылчы чонларның коммунистиг кижизидилгезинге, оларны күш-ажылды коммунистиг ёзу-биле көөр чоруккa кижизидеринге, оларның күш-ажылчы болгаш хой-ниитичи идепкейин көдүреринге дузалаар. Партия ажылдакчыларының, активчилериниң, профсоюлел болгаш комсомол организацияларының удуртукчуларының, ажыл-агый удуртукчуларының сорулгазы болза партийжи-политиктиг ажылдың арга-методтарын эки шиңгээдин алгаш, боттарының ажыл-чорудулгазынга билдилиг ажыглаары болур.

А. КАНЗАЙ,
СЭКП обкомунуң пропаганда болгаш агитация килдизиниң эргелекчизи.

Техника-экономиктиг хандырылга

ДЕРИГ-ХЕРЕКСЕЛДЕРНИ ДОЛУЗУ-БИЛЕ АЖЫЛДАДЫР

Бүдүрүлгениң хемчээли өзүп, ажылын күжү улам чедишпестен турар апарган бистиң үеэвисте планнарны күүседир дээш техника-экономиктиг хандырылганың сорулгаларын идепкейлиг шиитпирлээри шыңгыызы-биле негеттинип турар. «Амгы үеде улус ажыл-агыны хогжүдериниң кол-кол айтырыглары ооң ажыктыг чоруун улам улгаттырыбыле холбаштыр ханызы-биле, бүгү талалыг анализтээриниң эргежок чугула апарганы улам толазы-биле костүп турар»—деп, эш Л. И. Брежнев СЭКП ТК-ның ноябрь (1978 ч.) Пленумунга чугаалаан. Күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидериниң эң чугула негеддеин техниктиг дериг-херекселдерни ажыглаарының эжижидери, эртемниң болгаш мурнакчы дуржулганың чедишкиннерин ажыглаары болур.

Бистиң республикада үлетпүр продукциязын кылып үндүрер болгаш ону сайгарарынга хожудаашкын күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидериниң планын күүсетпеэнинден боон турарын анализ көргүскен. Чижээ, 1976 чылда ол планны 20, 1977 чылда—15, 1978 чылда—16 бүдүрүлге, а бо чылдың январь-февраль айларында 18 бүдүрүлге черлери күүсетпээн болгаш 20 коллектив эрткен чылдың ол-ла үеэнинден ону харын кудулаткан боон турар.

Дыка хөй үлетпүр бүдүрүлге черлериде кылыр ажылдарны үүгле автоматчыгыаан эвес, харын база дузалал ажылдары, чүк чүдүрүп-дүжүрер, транспорт ажылдарын безин кошкак механизастаан. Бисте амгы үеде тудуг материалдарының үлетпүр бүдүрүлгелериде хол-биле кылыр ажыл 40 хуу чедип турар.

Күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүнүң курлавырлары дериг-херекселдерни, станок, агрегат болгаш машина бүрүзүн долузу-биле ажылдадып, ажыглаарында боон турар. Төлевилээн күүлерни шалыпкыны-биле чедип алырының курлавырлары база-ла мында. Ынчалза-даа бисте бо талазы-биле боттуг ажыл чок боон турар. Чижээ, ээ улуг дээн бүдүрүлге черн— «Тыва даг-дүгү» комбинатта руда арыглаар дериг-херекселдерни ажыглаарының коэффициентиин үүгле 70 хуу, а эзлчегдер үеэниде аваа турар чорук планнаттынган сеткелгеге көргениниден 4-5 катап хөй боон турар. Дыка хөй бүдүрүлге черлериде херек кырында үүгле бир эзлчег ажылдан турар, ынчаарга иниити республиканы ортумаа-биле алырга, эзлчежилгениң коэффициентизи 1-ден 1,3-ке чедир чайгылын турар. Оон ужуруундан бистер ростовчуларның: «Станок бүрүзүнгеле—ажыктыг чоруктун паспорту» дээш ажылдап турар дуржулгазынче онза кичээңгей салыр ужурлуг бис. Ол паспортка мастерлер станоктун болгаш дериг-херекселдериниң кылган ажылының сан-түңүн демдеглээр болгаш оон түңнелдерин чарыштыг түңнели-биле кады үндүрер ужурлуг. Ол дугайын ажылчыннарның «беш минуттарынга» база-ла чугаалажын көөр.

Бүдүрүлгени шын организастаарының үндезини ажылдың дең-дески чоруу болур. Ынчаарга бистиң республикада ай санының соолгу он хонуунда продукцияның 50 чедир хуузун дүвү-далаш-биле кылын үндүрүп турар болгай. Ол дээрге, буу-хаалаар деп үүве билдиңгир-дир. Экономистер болгаш цехтериниң, бүдүрүлгелериниң удуртукчулары, профсоюлел комитеттери он хонукта-ла ажылдың түңнелдерин үндүрүп турарын чедип алыры эргежок чугула.

Күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн өстүрериниң курлавырларын илередириниң эң чугула чүүлү ону нормалаары, тодаргайлаарга, ажылдаар чер санында-ла чогуур үениң иштинде кылын үндүрер продукцияның санын тодарадыры боон турар. Соолгу ийи чыл иштинде техниктиг негелдеге үндезилээн норма-чижек-биле ажылдан турар сдельщиктериниң — кылганын барымдаалап төлевир алыр кижилериниң — саны 70-ден 77 хуу чедир өскен. Ынчалзадаа нормаларны доктаадын тургузары ам-даа оожум боон турар. Бисте ажылдың кылыр нормазын ажыр күүсетпишаан, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүнүң планын күүсетпейн баар таварылгалар эвээш эвес. Чижээ, эрткен чылдың октябрь айда «Тудуг кезектери» комбинатка күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүнүң планы үүгле 80 хуу күүсеттинген, а сдельщиктериниң кылыр нормазы 109,2 хуу болган. Ак-Довуракта УБК-зында, республиканың сүт комбинадында, алгы заводунда болгаш өске-даа бүдүрүлгелерде ындыг фактылар бар.

СЭКП обкому бо чылдың март айның эгезинде «Республиканың улус ажыл-агыының ядырларына күш-ажылды нормалаарын эжижидер талазы-биле кол-кол хемчегларниң планының дугайында» доктаалды хүлээп алган. Ол хемчегларни күүседири бүдүрүлге черлеринге боттандырын чорудар ужурлуг ол эң чугула ажылды эжижидер, норманы күүсетпейн турарларның мергежилин шкодаларга, курстарга бедидеринге, ажылды организастаарын эжижидериниге, механизастаашкынын болган автоматчыдылгазын калбартырынга ыдыг болуру чугаажок.

Ростов областың бүдүрүлге черлериниң инженер-техниктиг ажылдакчыларының 85 хуузу хууда чогаадыкчы планныг ажылдап турар. Ол чорук заводтуң иниити сорулгаларын шиитпирлээринге кижи бүрүзүнүң боттуг үлүүн киирер арганы бээр. Чогаадыкчы паспортту специалистер бүдүн чыага тургузар болгаш профкомга, эртемтехниктиг иниитилелдиң, Чогаадыкчыларның болгаш чаартыкчыларның Бүгү-россия иниитилелиниң организацияларына көөр, оон соонда бүдүрүлге черниң начальникка бадылаар. Ол-ла паспорт чарыштыг түңнээр, хүндүлүг аттарны тыпсыр, шалыңга немелде төлевир бээр, ажылга дешпиидер үеде база-ла кол документ боон турар. Ол специалистериниң, ылаңгыя аныяк кижилериниң чугаадыкчы аргазын улам ханызы-биле илередир арганы берин турар. Инженерлериниң болгаш техниктериниң ажылын организастаарының ажыктыг хевири «бүдүрүлгениң кызыы черлерин» узуткаары-биле тургузар чогаадыкчы бөлүктер боон турар.

Эртемниң болгаш бүдүрүлге черниң аразында чогаадыкчы өзү-биле кады ажыл чоруларының дугайында керээ чарар чорук эртем-техниканың чедишкиннерин бүдүрүлгеге шалыпкыны-биле ажыглаан эгелээринге идиглиг болур. Заводтуң болгаш институтуң специалистериниңдеи тургустунар чогаадыкчы бөлүк техниканың чедишкиннерин улам дүрген ажыглалга киирерин чедип алыр сорулгалыг. Бистиң республиканың бүдүрүлгелериниде чогаадыкчы кады ажылдажылганың ындыг эрга-хевирин ам-даа кошкак ажыглаан турар болгаш колдуунда-ла институттарның специалистерин сүме айтырар дээш чалаар таварылгалар бар.

Эртем-техниктиг иниитилелдиң болгаш Чогаадыкчыларның болгаш чаартыкчыларның Бүгү-россия иниитилелиниң чөвүлелдери техниктиг дешилгеге улуг дуза чедирер ужурлуг. Бисте ол иниитилелдериниң эге организацияларында 7000 ажыг ажылчыннар, инженер-техниктиг ажылдакчылар каттылган. Республиканың үлетпүрүнде ажылдап турар онгу кижи-ле рационализатор боон турар. Чүгле эрткен чылын оларның саналдарын ажыглаанындан 1560 мүң рубль камнаганы берген. Эрткен чылын эрттирген «Хол-биле кылыр ажылды—машинага шилчидер» деп девизтиг конкурс чаартыкчыларның кылып турар ажылының көргүзүү болган. Аңаа автосептелге заводу, Тываның электри четкилери, эт комбинады, Тыва коммунэнерго болгаш автобүдүрүлгези аңаа шаңналдыг черлерни алгылаан.

Чамдык партия, профсоюлел, комсомол организациялары болгаш бүдүрүлге удуртукчулары эртем-техниктиг иниитилелдиң болгаш Чогаадыкчыларның болгаш чаартыкчыларның Бүгү-россия иниитилелиниң ажылынче кошкак кичээңгей салып турар. Оон бир чижээ бо-дур. «Тыва даг-дүгү» комбинаттың специалистери кожазында Сорскиниң молибден комбинадынга барын, дуржулга көөр үеэн үш чыл иштинде тыпшаанар. Үүгле бо чылын олар аңаа барын четтиккен болгаш оон түңнелинде өрүмнээр-чазыдырар ажылдар үеэинде шпурларны ышкарының талазы-биле сорчулардан үлегерлеп алган арганы болгаш карьерде габарит чок чүүлдерни чайладырының аргазын комбинаттың даг цегинде ажыглап эгелээн. Ол бүгү күш-ажылды организастаарын дыка эжижидер арганы берген.

Продукцияны үрелишкин чок кылырын болгаш ону холук чок дужаарын чедип алыры улуг экономиктиг ажыкты өзүп. Ону чедип алырда белен продукцияның шынары бүгүле бүдүрүлге авеноларының, ажылчын бүрүзүнүң ажылындан хамааржыр. Ынчаар ажылдаары үүгле бот контрольду эвес, харын-даа ажылчыннарның боттарының аразында бүгү эзлчег ажылдарын күүсеткениниң шынарын хынаарын негээр. Ындыг турбуже, ол система бисте кошкак нептереттиниң турар. Ол арга-биле бедик түңнелдерни чедип ап болур. Чижээ, Кызылдың дааранылга фабриказының бүгү кылыгларын техниктиг контроль килдизинге дедир эгидишкин чокка дужаан турар. Ында бирги сорттуг продукцияны кылып үндүрери пландан ажыг, 92,6 хуу чедип турар. Дыка хөй кылыгларга күүсеннің Шынар демдээн тывыскан. «Росводпром» каттыжышкынының демир-бетон кылыглар заводунда продукцияны холук чокка хүлээп алыры 92 хуу четкен, ол болза республиканың бир демей бүдүрүлгелериндээнинде ийи катап артык-тыр.

Республиканың үлетпүрүн иниитизи-биле алырга, шынарның категорияларын өзүгаар аттестаттаан продукцияның хемчээли чуртта ортумак деңнелден 17 хуу эвээш, дээди категорияның продукциязы 6 катап эвээш боон турда, ийиги категорияны—беш катап ковуден турар. Аъш-чем үлетпүрүнүң, «Тыва тудуг материалдары» каттыжышкынының бүдүрүлгелериниң продукциязының шынары мурнундагы хевээр куду болбушаан. Дилиг материалдарын маркалаар болгаш сорттаар талазы-биле стандарттарны үреп турар. Чижээ, ынчаргы ажыл-агыының эргелелинде болгаш «Тыва көдээ тудугда» оларның 15 хуузун брактап, а 30-50 хуузун куду сортче шилчидип турар. Республиканың бүгү-ле 58 бүдүрүлге черлериниң үүгле 12-зи шынарны башкарар системаны ажыглап эгелээн.

«Хожудан турарлар чок ажылдаар» чорук ажылчыннарның мергежилин дыка бедидерин негээри билдиңгир. Ол чок болза станоктарны, машиналарны, механизмнерни долузу-биле ажыглап, ажылдадыры болдунмас. Оон ужурундан партия организацияларының, партбөлүктерниң, профсоюлел комитеттериниң сорулгазы ажылчыннарны белеткеп, билиин бедидериниң бүдүрүлге-техниктиг курстарының ажылдаарынга, оларның холушкак профессияларны чедип алырынга таармычалыг байдалды тургузары болур. Бо талазы-биле бисте база-ла эвээш кичээңгей салып турар. Ажылчыннарны белеткээриниң хереэн үргүлчү-ле кадрлар килдизинге дагзыр, хой-ниити организациялары аңаа киришпес болгулаар. Дыка хөй ажылчыннарга үргүлчүлелдиг үе иштинде разрядтарны бедидип бербейн турар. Оон ужурундан өөретпээн ажылчыннарга дериг-херекселдер башкартыр чоруктар үнер. Күш-ажылдың бүдүрүкчүлүү оон культуразындан, арыг-шеверинден, бүдүрүлге эстетиказындан база хамааржыры чурттун мурнакчы бүдүрүлгелериниң дуржулгазы көргүзүп турар. Үлегериг, арыг-силиг чорук болгаш корум-чурум, бичии-даа хирбокталышкынны болдурбазы, дериг-херекселдерни, конструкцияларны, бажың иштин таарыштыр будааны ажылчыннарның, инженерлериниң, техниктериниң ажылдаарын өөрүшкүлүг, бедик бүдүрүкчүлүг болдуруп, коммунистиг мээ-медерелдиг чорукка кижизидер болгай. Ол дугайында сагыш салыры—хой-ниити организацияларының эң чугула херээ болур.

Үлетпүр бүдүрүлгеэниң темпизин бүгү хемчег-биле шапкынчыдары, технологтуг дериглерни болгаш күчүлерни долузу-биле ажыглаары, кижилериниң ажылының ажыктыын болгаш шынарын бедидер дээш хүн бүрүде ажылдаары дээрге, онгу беш чылдың кол негелделери ол-дур. Ол база-ла бүгү бүдүрүлге черлериниң, бригадаларның, цехтериниң, ажылчыннарның планнарны болгаш социалистиг хүлээлгелерни чедишкиниг күүседириниң үндезини боон турар.

Д. МОНГУШ,
СЭКП обкомунуң үлетпүр-транспорт килдизиниң эргелекчизи.

Беш чылдың кижилери

КЫШТАГГА УЖУРАЖЫЛГА

Ол хүн хойжу Чалгын-оол Ооржактың коданынга хөйле чиик машиналар келген, улус эндерик. Ужуруун билбээн малчын чемгерип турган хураганнарын ара сокеаткаш, келген улусту уткуп алган. Шекпээржилериниң мурнакчы арга-дуржулгазын өөренип көөр дээш кожазында Чөөн-Хемчик районунуң ажыл-агыларының удуртукчулары, кол зоотехниктер, партия ажылдакчылары мурнакчы хойжунуң коданынга келгени ол.

Кадарчы аалчыларын уткуп алгаш, бодунуң коданын таныштырып эгеледи. Кежээ, ажылгыр кижиниң ажыл-ижи дораан каракка көскү болур. Коданның девискээри арыг, улуг хой кажаазынга улаштыр сиген кажаазын туткан. Ында сараат сиген ам-даа олчаан. Шагжаларлыг, коошпаларлыг хой чемгерер, сугтарар чер, хураганнар эмзирер, агаарладыр шөлчүгеш дээш, бүгү-ле чүве чурум-чыскаалдыг.

Хой кажаазының иштинде эзээн каш клеткаларда харнаны аайы-биле аңылап каан хураганнар көк сигенин, суланы чип, чылыг сут ижип турар. Бо бүгүнү көргүзүп, таныштырган соонда, хойжу келген төлээлерни бодунуң бажыңынче чалап киирди. Ортузунда улуг печкалыг, ийи өрээл бажында амгы үениң дериг-херекселдери шупту бар. Изиг шайны аартап оргаш, аалчылар хойжунуң ажыл-ижин сонуургап айтырып эгелелдер.

— Хойжулап эгелээш, ам 16 чылдың иүүрүнче кирдим. Бо үениң иштинде чыл бүрүде көргүзүглер бедип, алган социалистиг хүлээлгемни күүседип келдим. Ылаңгыя көргүзүглерим 1971 чылдан эгелеп дыка бедип, төрүүр 100 хойдан доктаамал 95-тен өрү хураганны ап келдим. Эрткен чылын хой бүрүзүнден хураган алыр хүлээлгелиг тургаш, ону ажырыш, 100 хойга онааштыр 107 хураганны менди доруктуруп, совхозка ийиги черни эзледим—деп, Чалгын-оол Сундуевич чугаалады.

Мурнакчы хойжунуң кол сагыш салыр ажылы—хойнуд семиртилгези. Ону од кончуг хынамчалыг чорудар. Семис хой сүүзүр, ооң төлү кадык, улуг болурун ол дуржулгазындан билген. Ынчангаш чай болурга-ла Актың оттуг черлериче одар солун, хоюн семиртип, көжүп чоруп каар. Мал чеми белеткеп алырын база-ла чугулага көрүп, 15-20 тонна сигенни чыл бүрүде кезип алыр.

— Хой эрте оолдаарга эки бе, азы орайтаарга таармычалыг бе?

— Бистиң бригадавыстың хою январь-февраль айларда колдуунда шупту оолдаптар. Ол черле ажыктыт—деп, Чалгын-оол Сундуевич бүзүреди-диг харылады.—Чүте дээрге, ол үеде хойнуң деңгели эки, семис болганда, хураганы база надык-шыырак болур. Мал чеми арбын болгай. Эрте оолдаашкынының оон өске эки талазы — улуг хураганнардан дүк ап, харын-даа ор хураганнарны күрүнеге эзтке дужаан болур-дур.

Мурнакчы хойжунуң бо бодаддары черле чөптүт. Ооң чедишкининиң бир чажыды ында. Малчынның коданында ам 501 хой бар. Оон 490 хой оолдашкан, хураганнары ончаменди алдынган. Бо чылын Ч. Ооржактың хүлээлгези—хой бүрүзүнден хураган алыры. Чаш хураганнарны азыраш, өстүрериниге малчынның кадайы Маадыр-ие. Чызынмаа Ондураевна Ооржактың арга-дуржулгазы улуг.

Чалгын-оол Сундуевич Ооржактың кыштаа «Чыраа-Бажы» совхозтуң хойжузу, Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры М. Д. Чоланың кыштаандан улуг-ла ырак эвес, бичии баалык ажылдыр. Ол чамдыкта ооң коданынга чеде бергеш, ажыл-ижи-биле таныжып, хөөрежир. Ооң ажылынга улуг идигин ол берип турар.

Кызымак күш-ажылы дээш Ч. Ооржак эрткен чылын РСФСР-ниң Дээди Советиниң Президиумунуң Хүндүлел бижи-биле шаңнаткан. Ол «Социалистиг чарыштың тиилекчизи» деп хөрек демдээ-биле хөй удаа шаңнаткан, коммунистиг күш-ажылдың шалыпчызы. Ооң чуруун районнуң болгаш совхозтуң Хүндүлел самбыраларында киирген.

Ажыл-ижин аалчыларга ысказы-биле таныштырган, оларны чылыы-биле үдеп чоруткаш, Чалгын-оол Сундуевич база катап хураганнарынче базыпты.

ЧУРУКТА: «Шекпээр» совхозтуң Биче-Тей салбырының мурнакчы хойжузу Ч. С. Ооржак.

Х. МОНГУШ.
Авторнуң фотозу.

Чер ажылының белик культуразы дээш

ОРГАНИКТИГ ЧЕМИШЧИДИЛГЕЛЕРНИҢ АЖЫКТЫЫН БЕДИДЕР

Тываның көдээ ажыл-агыынга минералдыг чемишчидилгелер эвээш кээп турар. Ындыг болганда, ук черниң чемишчидилгезин—өдекти хөй-биле ажыглаары улуг ужур-дузалыг. Органиктиг чемишчидилгелер чүгле үнүштерге херек чемиштиг бүдүмелдерниң үнер дозу болуп турар эвес, харын ылаңгыя хөрзүнүң хат алган черлерге ооң кырында чемиштиг каъдын кылышадырынга чугула чүүл болур. Оон аңгыла органиктиг чемишчидилге төккен черге минералдыг чемишчидилгелер чаштырарга, үре-түңнелдин база бедиир. Органиктиг чемишчидилгелер ирип үрелгеш, үнүштериниң үглерод-биле чемненирин эки жидип турар.

Бисте органиктиг чемишчидилгелерни коллуунда-ла картофель, ногаалар болгаш кукуруза тарыыр черлерге төп турар. Эң-не үнелиг органиктиг чемишчидилге болур өдек төккениниң үелериниден хамаарыштыр хөрзүнүң үүш-дүжүткүрүнге болгаш үнүштериниң өзүп үнериниге янзы-бүрү салдарны чедирип турар. Мурнуу чүктүң кара хөрзүнүүт черлериниге агрохимия килдизинин чоруткан дуржулгазының медээлериниден өдекти алырга, гектарга 20 тонна өдекти күзүн ашкысты аңдарар мурнунда төгерге, кукурузаның ногаан массазының дүжүдүн 87 центнер, чазын үлдүредир мурнунда төгерге—11 центнер бедидер болган.

Хөрзүннүң кырынга төп каан органиктиг чемишчидилге аваа-ла курган каар, ирип хайылбас болгаш ажыктыг чоруу кудулаар дээрин дуржулга бадыткаан.

Хөрзүнүн хат алган черлерин довураан аңдара кагдырбайн болбаазырадырга, органиктиг чемишчидилгени хөрзүнге хандыр хөмери берге болур. Ынчангаш органиктиг бүдүмелдери шоолуг эвес ашарган черлерге өдекти 3—5 чыл болгаш-ла гектарга 20-30 тонна онаажыр кылдыр (чер ажылының дилиндектиг системазының үезинде) курруктар черге төккеш, эки ирип хайлыры-биле ханызы 18-20 см кылдыр довураан аңдара кагдырын холуштурар. Ооң-биле кады гектарга 60 кг суперфосфатты база төп болур.

Бир тоннада азот—5 кг, фосфор—3,7 кг болгаш калий 7,3 кг деп алырга, 30 тонна өдекти гектарга төгерге, 150 кг азотту, 111 кг фосфорну болгаш 219 кг калийни төккеин-биле дең болур-дур.

Өдекти ындыг хемчээлдиг кылдыр төгерге, ооң дээштиг салдары 4—5 чыл үргүлчүлээр. Алды шолдуг тарылга эзлчештирилгезинге өдекти гектарга 30 тонна кылдыр төгерге, беш чылдың соолгу чылында безин гектардан 1,5 центнер немелде дүжүттү берген.

Гектарга 20 тонна өдек төккеш, кукуруза тараан шөлге кызыл-тас чаштырыш каарга, немелде дүжүт гектардан 2,6 центнер болган. Кызыл-тас тарыыр шөлге эки ирип хайылган өдекти төгер болза чогуур. Шоолуг привээн өдекти куруктурар черге төгер херек.

Одуруглар аразын болбаазырадыр культураларга өдекти гектарга 30-40 тонна, чазын чажар тараа культураларынга 20-30 тонна хемчээлдиг кылдыр төгер. Дуржулга станциязының медээлериниден алырга, картофель шөлүнге ирөзин өдекти гектарга 20 тоннаны төккеш, чазын холуй аңдараш, илиптен каарга, ук черни өл-шык сиңир сугтаргаш олуртурга, дүжүт немелдеги 30 хуу азы гектардан 176 центнер болган.

Гектарга 20 тонна өдекти 60 кг минералдыг чемишчидилгелер-биле кады төккеш, ацгысты чазын аңдарын каарга, гектардан картофельдиң немелде дүжүдү 33,5 центнер болган. Гектарга 20 тонна өдекти болгаш азоттуг чемишчидилгени 30 кг, фосфорну—40 кг, калийни—40 кг кылдыр төгерге, картофельдиң гектардан эң-не хөй—272 центнер дүжүдү алдынган. Минералдыг чемишчидилгелерни өдек чокка төгерге, картофельдиң немелде дүжүдү гектардан үүгле 5,5 центнер алдынган. Ынчангаш, органиктиг болган минералдыг чемишчидилгелерни кады төгерге, экономиктиг ажыктыы бедиир дээрин ажыл-агыларның агрономнары утпас ужурлуг.

О. НАЗЫН-ООЛ,
Көдээ ажыл-агыының дуржулга станциязының агрохимия лабораториязының эргелекчизи, биология эртемниң кандидады.

«СУКПАКТЫҢ» БААЗАЗЫНГА

Совхозтарда партком секретарларының, партбөлүктер организакчыларының, а ол ышкаш чер-черде көдээ Советтерниң күүскомнарының даргаларының семинарын «Сукпак» совхозтуң баазазынга СЭКП Кызыл райкому болгаш райкүүском чоокта чаа организастап эрттирген. СЭКП ТК-ның июль, ноябрь (1978 чыл) Пленумнарының шиитпирлерин, оларга СЭКП ТК-ның Чиңгиис секретарыэш Л. И. Брежневтиң илеткелинде болгаш чугаазында айтымшкыннарны болгаш сүмелерни боттандырар талазы-биле партия, совет болгаш ажыл-агый органнарының сорулгаларының дугайында айтырыгларны аңаа сайгарып көргеш.

Үстүнде айтырыгларга холбаштыр СЭКП райкомунуң ийиги секретары М. П. Бессмертных, райкүүском даргазының оралакчызы А. Б. Кошкендей, партия райкомунуң килдис эргелекчизи Ю. А. Захарипский семинарга лекциялар кылган. Ооң соонда семинарның киржикчилери практиктиг ажылдар талазы-биле дуржулга солушнан. «Сукпак» совхозта мыныстыг бода малды семирти азыраарының талазы-биле оон директору Г. С. Юртаев ажылдың чамдык дуржулгазын чыылганнарга таныштырган.

Бүдүрүлгениң ажыктыын болгаш ажылдың шынарын бедидер дээш ажыл-ишчилериниң социалистиг чарыжын канчаар организастаанының база чоп ортузунда организастыг болгаш идей-кижизидилгелиг ажылды тургускаанының дугайын семинарга база чугаалашкан.

Хөй ургулгарлыг иелерни «Иениң алдары» орден болгаш «Иениң медалы» медаль-биле шаңнаар дугайында

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Чарлыы

(Улаштызы. Эгези № 80 «Шында»).

ЧӨӨН-ХЕМЧИК РАЙОНДАН

Беш ургуну божаан болгаш кижизиткен иелерни «Иениң медалы» медальдың II чергези-биле

Клара Даттыговна Куулар —Теве-Хаада сорт участогунуң ажылчыны.

Мария Шыырановна Куулар—Теве-Хая магазинниң ажылдакчызы.

Өпей Шыырановна Куулар — Шеми суурда өг-бүле әәзи.

Лариса Кара-саловна Мөңгүн-оол — «Сүт-Хөл» совхозтуң ажылчыны.

Яра Сотпуевна Монгуш — Теве-Хаяның сорт участогунуң ажылчыны.

Анай-кыс Хирлендеевна Ондар — «Тыва» совхозтуң ажылчыны.

Тамара Норбуевна Ондар — «Большевик» совхозтуң ажылчыны.

Кама Сундуйевна Сат — «Большевик» совхозтуң ажылчыны.

Валентина Шагдыр-ооловна Түлүш — «Тыва» совхозтуң ажылчыны.

КЫЗЫЛ РАЙОНДАН

Сес ургуну божаан болгаш кижизиткен иелерни «Иениң алдары» орденниң II чергези-биле

Күнзен Балзановна Тожу—«Тере-Хөл» совхозтуң ажылчыны.

Өшкү-Саар Байыровна Хомушку — «Шамбалыг» совхозтуң ажылчыны.

Чеди ургуну божаан болгаш кижизиткен иелерни «Иениң алдары» орденниң III чергези-биле

Намчалбаа Данзы-Белек-оола Монгуш — «Шамбалыг» совхозтуң ажылчыны.

Оюн-Кок Ортун-Назыновна Монгуш — Элегес-Аксы суурда өг-бүле әәзи.

Светлана Донгаковна Сымчаан-оол — Баян-кол ортумак школазының техажылчыны.

Беш ургуну божаан болгаш кижизиткен иелерни «Иениң медалы» медальдың II чергези-биле

Биченмаа Александровна Байкара — Баян-Кол суурда өг-бүле әәзи.

Татьяна Чыртак-ооловна Серен — «Сукпак» совхозтуң ажылчыны.

МӨҢГҮН-ТАЙГА РАЙОНДАН

Тос ургуну божаан болгаш кижизиткен иени «Иениң алдары» орденниң I чергези-биле

Серенмаа Донгаковна Овудан — СӨКП райкомунуң техажылчыны.

Чеди ургуну божаан болгаш кижизиткен иелерни «Иениң алдары» орденниң III чергези-биле

Нина Александровна Бичеоол — Мугур-Аксы ортумак школазының техажылчыны.

Дыртык Мыймановна Севек — «Мөгөн-Бүрен» совхозтуң ажылчыны.

Өшкү-Саар Хертековна Хойлаарак — Мугур-Аксы ортумак школазының башкызы.

Алды ургуну божаан болгаш кижизиткен иелерни «Иениң медалы» медальдың I чергези-биле

Баапай Дан-ооловна Иргит — «Малчын» совхозтуң ажылчыны.

Клара Салчаковна Хертек—«Малчын» совхозтуң ажылчыны.

Чечекпен Садымчаповна Хертек —«Мөгөн-Бүрен» совхозтуң ажылчыны.

Дөжүлдей Байыровна Чыжыр-оол — «Малчын» совхозтуң ажылчыны.

Беш ургуну божаан болгаш кижизиткен иелерни «Иениң медалы» медальдың II чергези-биле

Маңмаа Саалевна Бора-оол —амыдырал хандырылга комбинадының ажылчыны.

Александра Иргитовна Конгаржан — «Мөгөн-Бүрен» совхозтуң ажылчыны.

Чечекмаа Саалевна Мандышчы—«Малчын» совхозтуң ажылчыны.

Зоя Делбишовна Марзын — «Малчын» совхозтуң ажылчыны.

Зоя Шагдыровна Монгуш — Кызыл-Хая суурда өг-бүле әәзи.

Чечекмаа Бөскековна Намгай-оол —райкүүскомнуң төп-чүткен бухгалтериязының кассири.

Борбаанай Алдын-Херелова Саая — Мугур-Аксы ортумак школазының башкызы.

Иргит Намыовна Чечекмаа — «Мөгөн-Бүрен» совхозтуң ажылчыны.

БИЙ-ХЕМ РАЙОНДАН

Чеди ургуну божаан болгаш кижизиткен иелерни «Иениң алдары» орденниң III чергези-биле

Тамара Яковлевна Андреева — «Саян» совхозтуң ажылчыны.

Алефтина Бузур-Ламаевна Кара-Монгуш — «Саян» совхозтуң ажылчыны.

Алды ургуну божаан болгаш кижизиткен иелерни «Иениң медалы» медальдың I чергези-биле

Лидия Павловна Чамдылаева — «Өөк» совхозтуң ажылчыны.

Марта Михайловна Чузунчук —«Өөк» совхозтуң ажылчыны.

Беш ургуну божаан болгаш кижизиткен иелерни «Иениң медалы» медальдың II чергези-биле

Анчымаа Анай-ооловна Ондар — «Кызыл тараачын» совхозтуң ажылчыны.

Людмила Харалчиевна Седип-оол — «Кызыл тараачын» совхозтуң ажылчыны.

Кызыл-Уруг Данзыпаевна Хорунай—«Саян» совхозтуң ажылчыны.

(Улаштызы).

БӨМБҮРЗЕКТИҢ СУДАЛЫ

СӘТА-ның корреспондентилери дыңнадып тур

СОЦИАЛИЗМ ЧУРТТАРЫНДА

ВАРШАВА. «ПУР-нуң тургустунганының 35 чылын күш-ажылчы чаа чедиишкиннер-биле» деп доозуң-биле Польшаның заводтарында, фабрикаларында болгаш тудугларында социалистиг чарыш калбарган.

Октябрь революциязының идеялары-биле тургустунган болгаш ленинчи субботниктерден әгезин алган социалистиг чарыш бүдүрүлгениң ажыктыын бедидериниң чугула фактору болу берген. Дайын соолгу баштайгы чылдардан әгелөөн ында хөй миллион ажылчы чоннар киржип турар. Ол чорук Варшаваны дүргеп катап тургузарынга, Краковта В. И. Ленин аттыг металлургия комбинадын, чурттуң мурнуу-барының талазында чес рудазының бассейнин, «Катовице» дээр улуг комбинатты, амгы үениң үлетшүрүнүң үүс-үүс өске-даа бүдүрүлгелерин дүргеп тударынга арганы берген.

* * *

СОФИЯ. Частың әгелөөни болгар магазиннериң витриналарындан-на илдең: ында «кышкы», чаңчыл болган кара өңнерлиг хептерни чайгы хептериң чиңгир чараш өңнери солаан. Чурттуң бүдүрүлгелери часы-чайгы сезонга эки белеткенгеннер: садып алыкчыларга хептиң, идиктиң, пөстүк-бай ассортиментизин саналдаан. Ооң-биле кады пөстериң 80 ажыг хуузунуң өңнерин чаарткан. Эр кижилериң «Мадара», «Ирида» болгаш өске-даа костюмнери садып алыкчыларның кичээнгейин хаара туткан. Чаш болгаш элээди ургуларга идик-хептиң ассортиментизи онза калбак: оларга 3 муң ажыг чаа модельдерни бүдүрүп үндүрген.

Улусчу эрге-чагырганың чылдарында республикага чиик индустрияның улуг заводтарын, бүдүн-бүдүн ажыл-агый каттыжыышкыннарын тургускан. Амгы үеде Пловдивте «Марица» дээр пөс-таавы комбинады дайын мурнундагы Болгарияның бүгү бүдүрүлгелериниң бүдүрүп турган пөс-таавыларынан ийи катап хөйү бүдүрүп турар деп чугаалаарга-ла четчир. «Марицаның», Май бири аттыг заводтуң болгаш өскелериниң-даа продукциязын он-оң чуттарның, ооң иштинде Совет Эвилелиниң садын алыкчылары күзелдин-биле ал турараар. Болгар пөс-таавылар делегей ярмарка-ларының медальдары-биле болгаш хүндүлүг бижиктери-биле шаңнаткан.

* * *

ГАВАНА. Кубаның Сянкти-Спиритус можуазында чиңгир тростниктиң болгаш таакпы плантациялары улуу-биле калбарын чоруткан. Ында кызымаа-биле ажылдан турар кижилериң күш-ажылында, оларның планнарында болгаш чедиишкиннеринде чурттуң келир үеде көдээ амыдыралының хөй онзагай түүлдери көстүп турар.

Сянкти-Спиритус болза Кубаның кооператив шимчээшкининиң авангардында турар можу болур. Амгы үеде ында 32 улуг ажыл-агыйлар бар. Тараа шөлдеринде он-оң тракторлар болгаш өске-даа техника ажылдап турар. Амгы үениң 20 ажыг суггарылга системазының хоолайлары хөй километр ырап чоруткан. Химиктиг чемиштидилгелерни, агрономияның мурнакчы методтарын калбаа-биле ажылган турар. Бо бүгү тараачыннарның кооперативке каттыжыышкын болбаан болза, оларның кады күш-ажылы чокта болдунмас турган.

* * *

СОФИЯ. Совет Эвилелиңден чоруткан түүктер Бургас портунда үүктел чок кээп турар. Софияда болгаш Перникте металлургия комбинаттарынга, Бургаста нефть-химия комбинадынга, «Марица-Восток» деп энергетика комплекизинге, Болгарияның өске-даа улуг тудугларына машиналарны болгаш дериг-херекселлерни чедирип келген «Белгород-Днестровский» деп совет судно корабльдер доктаар черлериниң биржазында дүжүрүгүнү турар.

БУР-дан Совет Эвилелиңе көдээ ажыл-агый машиналарын, электридиг болгаш автокарларны, электрониканың кылыгларын, консервалаан ногааларны болгаш фруктуларны чорудуп турар.

Болгария биле Совет Эвилелиниң аразында даштыны садыг харылзаалары ЭДЧ кежигүннери чурттарының социалистиг экономиктиг интеграциязының комплекстиг программазын амыдыралга чедиишкиниг боттандырып чорударынга арганы берип, бедик болгаш доктаамал темпилер-биле хөгжүп турар.

* * *

ХАНОЙ. Социалистиг Вьетнамның улус ажыл-агыйында әртем-техниктиг деңшилгениң чедиишкиннерин калбаа-биле ажылган турар. Бүдүрүлгениң ажыктыын бедидериге идепкейлиг салышкынны чурттуң эң-не аныяк әртем-шинчилел институттарының биржазы болур Ханойнуң саналга техниказының болгаш кибернетиканың әртем-шинчилел институту киирип турар. Үүгле соолгу үеде институттуң ажылдакчылары 15 ямзы-бүрү темаларга шинчилелдериниң түңнелдерин ажылдан кылган болгаш бүдүрүлгеге нептереткен. Оларның аразында Кара хемде Совет Эвилелиниң техниктиг дузаламчызы-биле тудуп турар МурнууЧөөн Азиянда эң-не улуг «Хоабинь» гидроэлектростанцияның тудуу-биле холбашкан шинчилелдериң түңнелдери, транспорт харылзаазының айтырыгларының, чурттуң улус ажыл-агыйының хөгжүлдезиниң өске-даа чугула айтырыгларының шинчилелдери бар.

(СӘТА).

АРАБТАР ДЕМИСЕЛИН ҮРГҮЛЧҮЛЕВИШААН

Араб улустардан чажыдыбиле дүжүп берикчи дугуржулганы кылып тура, египет президент Садат ол улустарның серемчилелин эңдедиптер боор мен деп идегел салган. Саттыныкчы, өскерликчи үүлгедиин таарыштыр тайбың шиитпирлөөшкинче угланган орук кылдыр көргүзерин оралдаштыышаан. Садат хоптап-өгүүлдеп, кажарлап дээш, черле чүүү кылбаан дээр. Араб делегейге чарлып, башкаланыр чорукту болдурарын оралдашкаш, ол коргудуп, кыжаныш-даа турган. Ынчанмыже коргудуушкун-даа, чүзүнбаазын кажарлаашкыннар-даа Садатка дузалаваан. Ниити араб херектен Садаттың өскерилгени, ооң ону сатканы дээш өжөөн негеп алышкыны доп-дораан әгелөөн.

Араб чурттарының даштыкы херектер болгаш экономика министрлериниң Багдадка чаа болган конференциязы 23 резолюция хүлөөп алган. Амгы египет ёзу-чурумга удур политиктиг болгаш экономиктиг әнне янзы-бүрү хемчеглерни ажыглаарын оларда көргеп. Ол хемчеглерни боттандырып турарының дугайында, араб чурттарының өлчиннерин Каирден дедир кыйгыртып ап турарының дугайында, Египетке экономиктиг болгаш акша-мөнгүн дузаламчызын көргүзерин соксатканының дугайында дыңнадыглар араб найысылалдардан хүнүү каап турар.

Багдад конференциязының шиитпирлеринге дүүштүр Бахрейниң элчининиң Каирден чорутканының соонда египет ёзу-чурум-биле дипломаттыг харылзааларын үскен араб чурттарының саны 13 четкен. Ол—Сауд Аравия, Кувейт, Тунис, Каттышкан Араб Эмираттар, Катар, Марокко, Иордания, Ирак, Туруштуг чоруктун болгаш удурланышкынның Национал Фронтузунуң кежигүү беш чурт—Алжир, Ливия, Демократтыг Йемен, Сирия болгаш Палестинаны хостаарының организациязы-дыр.

Арабтарның чангыс эвикиң ыңдыг тодаргай иелери болгаш египет-израиль дугуржулганы бүгү-ниити бруу шапканы садатчы ёзу-чурумну аажок дувуредипкен. Англияның «Файнэншл таймс» солунунуң демдеглөөнин ёзугаар алырга, «Персид мугулдурунун Каттышкан Штаттарга берип турганынга бодаарга. Египетке чыл бүрү дөрт катап хөй нефтини берип турган нефть тывыш-байлактарлыг күрүнелериниң талазындан дузаламчыны чидиреринин кончуг улуг айылы» Египеттиң мурнунга тодаргай турун келген.

Садат болгаш ону хүрөөлөөн кижилер боттарының чонундан база аажок көргүп турардар. Израиль-биле саттыныкчы дугуржулганы араб чурттарының чаңгыс эп-сеткилдиг бруу шаап турары дүжүп берикчи угланышкынга удурланып турар иштики политиктиг күштериниң идепкейиринге идиг бөөр деп, олар үндезилелдиг каразын турардар. Ам харын Египетте шак ыңдыг чүве болун турарын фактылар көргүзе берген.

Египеттиң Национал-деңшилгелиг (чөөн үзелдиг) партиязының даргазы, политиктиг болгаш хөй-ниитичи өскү ажылдакчы Халед Мохи эд-Дин Вашингтоннун, Тель-Авивтиң болгаш Каириниң араб улустарны кулданып алырынче угланган үш талалыг сүлчээзинге удур демиселдиң калбак фронтузун тургузар дээш шимчээшкинни калбартырынче кыйгырган.

Египеттиң оралакчы президентилери чораан болгаш 1952 чылдың египет революциязынга идепкейлиг киришкен дөрт кижи база Садаттың саттыныкчы угланышкынынга удур демиселде киржи берген. Египеттиң бот-әргезин Садаттың дора көрдүргени болгаш израиль агрессорларга ооң дүжүп бериишкиннери политиканың, экономиканың болгаш культураның талазынга-даа израиль әжелөөшкинге Египеттиң әжиктерин калбал-биле ажыдып берип турар-дыр деп, олар медеглөөн. «Египет чепсектиг күштер америк-сионист әрге-ажыктар дээш өске чурттарга ханын төкпейн, боттарының черин алдарлы-биле камгалазын дээш» демисежиринче египет улусту олар кыйгырган.

Эжелеттирген бүгү-ле девискээрлерден израиль шериглерни үндүреринге үндезилөөш, ёзулуг таарыштыр тайбың шиитпирлөөшкинни болгаш Палестинаның араб улузунун дүрүм ёзугаар әргелерин хандырарын араб чурттарның улустары шиитпирлиг негеп турар.

Г. ШИШКИН.
(СӘТА).

ТАЙБЫҢНЫҢ БҮГҮ-ДЕЛЕГЕЙ ЧӨВҮЛЕЛИНИҢ КЫЙГЫРЫЫ

Делегейниң дүшкүүрлүг чоруун чидиглендиреринге чедирип болгаш чер бөмбүрзээнде тайбыңга айыылды тургузуп турар өнчүк-чөңгөзлериниң болгаш авантюраларның организакчызы рольду НАТО дээр шериг блогу ойнап турар деп, Тайбыңның Бүгү-делегей Чөвүлелиниң Хельсинкиге парлап чарлаан медеглелинде чугаалаан. Аразында Американың Каттышкан Штаттары көл рольдуг НАТО кежигүннери чурттар харын национал-хосталгалыг шимчээшкинни базарын оралдашкаш, боттарының шериглерин Африкаже болгаш Азияже чорудуп азы хөлезилениччилер ыылдыр ажыглаптаа турар. Чилиде, Мурнуу-Африка Республикада болгаш өске-даа чурттарда чонга удур ёзу-чурумнарга деткимчени чогум-на харын НАТО көргүзүп турар болгаш бот-әргелиг аныяк күүнелериниң иштини хереңтерин үргүлчү хомгаарлап турар.

«Чөөн чүктен кыжаныышкын» дугайында даап бодап алган үрдүнчек чылдаан ажыглавышаан, НАТО-нуң агрессчи белүктери ол блоктуң кежигүннери чурттарда боочепсекти эңдере бүдүрүп турар, ынчангаш оларның шериг чарыгдалдары 1947 чылда он миллиард доллар турганындан ам чылда-ла ийи чүс миллиард доллар чедир өскен. Шериг дөзевилелдерин улам ыңай көвүдедир, нейтронуг бомбаны киириштир боо-чепсектиң чаа, улам айыылдыг хевирлерин чогаадып турган дугайында шиитпирни НАТО-нуң удуртукчулары чоокта чаа хүлөөп алган. Ол дээрге делегейниң улустарының айыыл чок турар байдалынга чаа кыжаныышкын-дыр деп, ол документиде онзалап демдеглөөн.

Агрессчи планнарны кылып үндүрүп турар пекинчи удуртукчуларның база Пекинни амгы үениң боо-чепсээ болгаш шериг дериг-херекселлери-биле хандырып турар наточу удуртулганың сырыы кады ажылдажылгазының айыылдыын Тайбыңның Бүгү-делегей Чөвүлелиниң медеглелинде онзалап айытыан.

Боо-чепсектерни эңдере бүдүреринге удур, улустарның тайбыңы болгаш айыыл чок чоруу дээш демиселди күштелдиреринче делегейниң улустарын Тайбыңның Бүгү-делегей Чөвүлели кыйгырган.

(СӘТА).

ШИИТПИРЛИГ БУРУУ ШАПКАН

КАИР. (СӘТА). Кыдат агрессорларының әжелеп алганы вьетнам девискээрге артып калыр дээр оралдажыышкыннарынга болгаш социалистиг Вьетнамның адынга Пекинниң чаа кыжаныышкыннарынга шиитпирлиг үдурланыышкын шлергейлеттинген медеглелди Азия болгаш Африка улустарының эп-сеткил каттыштырылгазының организациязы кылган.

Кыдаттың кем-бүрүүлүг үүлгедиин шиитпирлиг бруу шаварынче, боттарының чурттарының хамаарышпас чоруу, бот-әргези дээш, Мурнуу-Чөөн Азияга болгаш Бүгү-делегейге тайбыңны база айыыл чок чорукту камгалаар дээш Вьетнамның, Лаостың, Камбуччияның улустарының маадырлыг демиселинге бүгү хемчег-биле деткимче көргүзериге чаагай тура-соруктуң кижилерин үк организация кыйгырган.

(СӘТА).

УРУГВАЙНЫҢ КОМПАРТИЯЗЫНЫҢ МЕДЕГЛЕЛИ

БУЭНОС-АЙРЕС. (СӘТА). Уругвайның патриоттарынга удур ол чурттуң чагырыкчы бөлүктериниң өскүдүп үндүргени истеп сүрүүшкүнүн Уругвайның Коммунистиг партиязы бруу шапкан.

Бо чылдың баштайгы айларында диктатура деңшилгелиг күштерге удур чаа истеп сүрүүшкүннерини кылган деп, УКП-ниң ында нептереткен медеглелинде айыткан. 300 ажыг кижини кара-бажыңнаан. Ында оларны хилинчектээшкиннерге болгаш дорамчылаашкынга таварыштырып турар. Оларның аразында УКП ТК-ның кежигүү, Уругвайның Коммунистиг аныяктар эвилелиниң ТК-ның секретары Леон Лев база бар. Ол кижиниң амы-тыны соолгу үеде каргыс шагдаанып тудуп хорудгааны өске чүс-чүс кижилериң амы-тыны-биле бир демей аймыла таварышкан. Оларның салымчолунун дугайында чүү-даа дыңнадырыдан эрге-чагырган ойталаан.

Каржы-дошкун истеп сүрүүшкүнүн дузазы-биле Уругвайда ёзу-чурум бодунун шыдажыр аргажок байдалыбиле аар байдалга четкен улустуң диктатурага удур демиселин базарын оралдажыр турар деп, медеглелде айыткан. Демократтыг күштерни аңылаарыынче болгаш ооң-биле ону кошкадыр деп чүткөш, реакция эртикоммунистиг калчаалыг кампаниязы чоруда берген.

Уругвайда араатаныг истеп сүрүүшкүннерге удурланырынче, Леон Левти болгаш политиктиг өске-даа хоругдаттырганнарны хостаарын негээринче, ол чуртка демократтыг тургузутну тургузарын негээринче делегейниң хөй-ниитизин Коммунистиг партия кыйгырган.

Уругвайның Коммунистиг аныяктарының эвилели ёзу-чурумнуң тудуп хоругдааннары-биле эп-сеткил каттыштырылгазының калбак кампаниязын чорударын саналдаан.

НЬЮ-ЙОРК. (СӘТА). Делегей организацияларының санчүү-биле алырга, Уругвайның кара-бажыңнарында болгаш концлагерлерде 7 муң хире политхоругдатканнар, оларның иштинде 4,5 муң коммунистер бар. Ёзу-чурумнуң тудуп хоругдааннарының аразында УКП ТК-ның секретары болгаш ТК-ның Күүскомунуң кежигүү, бүгү делегейге сураглыг әртемден Хосе Луис Массер, УКП ТК-ның секретары болгаш ТК-ның Күүскомунуң кежигүү Хайме Перес, УКП ТК-ның Күүскомунуң кежигүү, чурттуң профвилел шимчээшкининиң сураглыг ажылдакчызы Владимир Турянский бар.

ИДЕГЭЭР АПААР

Бир чагааның изи-биле

Каа-Хемде «Енисей» совхозтан келгеп бир чагаа онза кичээнгейге алдынган. Ол чагаада бижин турары-биле алырга, совхозтуң төп сүт-бараан фермазында байдал дүвүренчиг, биргээр чугаалаарга, ол коллективтиң ажылы кажан-даа ында багай турбаан боор турар. Ферманың ажылы ол хире сандаргай турда, совхозтуң дирекциязы болгаш мыйыстыг бода мал фермазының бригадири Х. К. Чалаң-оол кандыг-даа хемчег албаан деп чагаада бижээн. Ол-ла чагаада бир дүвүренчиг чүве болза, совхозта мал чеми четпес хиреде, ону кандыг-даа норма-чижек чокка чарыгдан турары. Көдээ бижикчиниң бир бруу шаап турар түүлү болза, фермада күш-ажылдың сагылга-чуруму эң кулу деңнелде турары, кадарчылар болгаш саанчылар ажыл шагында үргүлчү арагалап турар деп айытканы болур.

Бижикчиниң чагаазынга шуут бүзүрээр болза, ол районнуң улут ажыл-агыйларының бирөзиниң сүт-бараан фермазы сандаргай байдалда турары болза, үүгле совхозтуң удуртукчулары әвес, районнуң-даа удуртур организациялары ону тоон корбээни болур-дур.

Совхозтуң төп сүт-бараан фермазында херек кырында байдаа кандыгы? Совхоз директору Б. А. Морозов-даа, көдө зоотехник П. П. Москаленко-даа, ферманың бригадири Х. К. Чалаң-оол-даа ферманың ажылында четпестер бар дээрзинге удурланмаанар.

Ажыл-агыйның удуртукчулары эрткен чылдың чайы кандаашкынныг болганы-биле мал чеми чедир белеткеттинмээн дээрзин кымдан-даа артык билирлер. Ынчангаш олар мал чемин, ылаңгыя хыыргыышты болгаш концентрат чемнерни өскөртөн сөөртүп экээрин организаастаар ажылды шыңгыыраткан. Ооң түңнелинде ферманың мал чеми салыр черинде бөдүүн-даа, чулуктут-даа, тараа-даа чемнериң курлавыры четчири-биле тургустунган. Бригадир эш Чалаң-оолдуң чугаалап турары-биле алырга, мал чеми, ылаңгыя сиген үүле ферманың девискээринде четчири-биле бар әвес, харын хову-шөлдерде сарааттар база бар, ынчангаш дендии бергеден турар ажылагыйларга дузалап-даа болур дээрзин айтып турар база бир чижекти көргүзүп болур. Совхозтуң дирекциязы болгаш мал ажылының тускай эртемнигнери март айда 401 баш аныяк мыйыстыг бода малды семиртилгеге тургускан. Олар марттың дургузында 33 центнер немелде деңзии бергеннер. Чемгерилде болгаш ажаалда багай турган болза, ынча немелде деңзи кайын көөр.

Совхозтуң сүт-бараан фермазы ажылы баксыраан, адактың доразы коллектив әвес арга бар боор турар. Бригадириң ол медеглелинге өске удуртукчулар бичин-даа удурланмайн турарын бодаарга, мал чеминиң талазы-биле байдал совхозта ындыг көргүнчүг байдалда әвес дээрзин илдең.

Мал чемин шын чарыгдап, чемгерилде болгаш ажаалданы багай әвес организастап турган, ферма коллективи кышты багай әвес эрттиргеи дээрзин совхозтуң көд зоотехниги П. П. Москаленко тодарган чурагайлар-биле көргүзүп турар. Чижээ, бо чылдың баштайгы кварталында ферманың коллективи 150 тонна сүттү бүдүрер планныг турган, ону 159,5 тонна кылдыр ажыр күүсеткен. Ооң аңгыда бирги кварталда ферма 124 тонна сүт садар планын 129 тонна кылдыр база ажыр күүсеткен.

Саар инектериниң ажаалдазы болгаш чемгерилгези багай, саанчыларның ажылга харысалгазы куду турган болза, ындыг түңнел чедип алдынмас ийик. Фермада мал кыштаглаашкыны багай әвес дээрзин ооп-даа өске чижектер-биле көргүзүп болур.

Көдээ бижикчиниң чагаазында фермада кызыл-булуңнуң ишти эң боктуг, чуттуг, ооң иштинде өдөп-даа... чыткылаар деп айыткан. Автор ол одурутларны канчан ынчаар диттип бижиткенил? Кызыл-булуң ишти аянныг кылдыр дериттингед, шору делгем оран-бажың болду. Ооң дөрүнде, эң өскү черде СӘКП райкомунуң болгаш райкүүскомнуң фермалар аразынга шилчип чоруур Кызыл тугун тускай черде кадагалап аскан. Чанында хоолап аскан хүндүлел бижиктер бар. Оларның ийизи ВЛКСМ, бирөзи СӘКП райкомнарыныы. Ооң чанында хаада саанчыларның социалистиг хүдөөлгелерин болгаш кым кымны кыйгырганын бижээн аскан. Культураның мыңдыг олаан өлдеп-өзин дорамчылал сестер-биле бактап турганы таарышпас. Сөөлгү үеде электри лампаларының садыларда ховар үнүп турганындан чамдыкта кызыл-булуңга чырык кыыпайн баарының фактылары турган.

Бригадир Х. К. Чалаң-оолдуң бир чугаазы уттундурбас. Мыйыстыг бода мал фермазында 1200 ажыг аныяк болгаш саар инек бар. Ооң иштинде саар инек 400 ажыг. Оларны электри-биле 17 саанчы саан турар. Бир саапчыгала чээрби ажыг, чамдыктарыга мырыңай үжен чыгыы инек опаажыр. Шаанда кошкүн араттарың уруглары ам электри-биле саалданы мык шиңгээдип алган бедик мергежилдиг ажылдан турарлар.

Бистер көдээ бижикчини чедиишкиннерни биживейн, үүгле четпестерни бижээн дээш буруудатпас бис. Ооң фермада саанчылар болгаш кадарчылар арагалай бергилээр чоруу бар дээрзин бижээни шын. Ооң ыңай мал чеми шыгжаар кажааның үрелгевинден сиген-биле хыыргышты инектер таптап каапкан дээни бадыткаттынган. Хуу малдар совхозтуң инектериниң аразынга кирип кээп турар дээни база-ла үндезиниг, кажааның аксын кадарчылар болгаш вахтерлар хагбайн баарга, ыпаар мал кирип турар.

Көдээ авторнуң электри удазыннары ында-мында үстүп калган чыткылаар дээни каракка көзүлбээн. Ынчалза-даа ажыл-агыйның удуртукчулары ол дугайын өөренип көөр бис дишкеннер.

Бижикчиниң чагаазын доңчулап алган бис. Ооң бир черде бижээнинде: «фермада мал өлүп турар» дээн домак бар.

Фермада малдың массалыг өлүп-хораар чоруу болбайн турар. Ынчалза-даа бо ыжың бир улуг инек, алды аныяк мал (молдурга) ямыбүрү чылдагаанындан өлгенин херекке албайн барып болбас.

Ферма ажылдакчыларының аразында арагалаар чорук бар дээрзин үстүнде чугаалаан болгай бис. Ындыг чорук чүгле ферма ажылдакчыларында әвес, ниити суурда кончуг нептереңгей. Мооң көд чылдагааны чүдел? Совхозтуң дирекциязы, көдээ Советтиң күүсному, суурнуң хөй-ниити организациялары арагалаар чорукка удур демисел чоруттайн турарындан ындыг бе? Чок, арагалаар чорукка удур демисел чоруп турар, ынчалза-даа ол чидиг, дээштиг әвес боор турар. Арагаларга удур демиселдиң чамдык хевирлери ажыглаттынмайн турар. Чижээ, оларга хамаарышкан немелде төлевирик, шаңнал-макталды казыры, ажылга эзирик келгени дээш, ооң чайладыры дээш өске-даа хемчеглер алдынмайн турар.

Район төвүнге арагалаар чорукка удур хемчеглер дугайында чугаалашкан хурал болган. Арагачыларга удур чорудуп турар ындыг хемчеглер бар-даа болза ол ам-даа дээштиг әвес болуп турары четпес.

Чагааны истээниндеп хөйле чүве билдингей. Ынчалза-даа чагааның автору бодунуң түүлүнүң адаапка адын салбааны четпес. Чедиишкиннерни илередип, мактаан-даа, четпестерни шүүмчүлөөн-даа чагааларга автор фамилиязын, адын база адазының адын, ажылдап турар черин база адрезин долу бижипир херек. Бо дугайын бижикчилерге хөй удаа сагындырып келген бис, ону кичээнгейге алыры чугула.

«Енисей» совхозтуң директору Б. А. Морозов биле партком секрётары П. И. Ерпов олар бир чагааның ийи-биле бижиттинген бо корреспонденцияны кичээнгейге алыр, четпестерни иштин күш-биле эдер боор деп идегээр бис.

С. ТАМБА,
«Шынның» тускай корр.

Ажыл чок, ядаңгай чорук, аарыглар, аш-чут болгаш бодунуң даартагы хүнү дээш доктаамал коргуушкун Каттышкан Штаттарның хөй миллион чурттакчыларына онаашкан.

Пэтрик чүгле 12 харлыг, ынчалза-даа Нью-Йорктуң складтарының бирөзинде ол улуг улуг-биле кады ажылдап турар (солагай талакы чурукта). Арай деп-ле амыдырап чурттап турар бодунуң өг-бүлелинге дуза чедириптер апарганынга ол өөрүп чоруур. Өөредилге дугайында чугаа-даа турбазы билдингир.

Бо америк кижиниң салым-чолу база-ла аар-берге (оң талакы чурукта). Аштап өлбес дээш ол бир болва диленир азы чиптер чүве дилеп, бок төгөр черлерге чимзенир ужурга таварышкан.

В. РЕШЕТИЛОВТУҢ фотозу.
СӘТА-ның фотохрониказы.

ТӨРӨӨН ТЫВАВЫСТА

АЛЧЫЛАР КЕЛГЕН

Красноярскиниң хөгжүм комедиялыг театрының бөлүк артистери бистиң республикада аалдан чоруп турар. Олар Кызылдың чурттакчыларынга концертин бараалгатканнар, ам республиканың барыын талакы районнарынче—Чөөн-Хемчик, Барыын-Хемчик районнарының ажыл-ишчилеринге боттарының ураи талантызын көргүзери-биле аъттанышканнар.

Хөгжүм комедиялыг театрның бо артистериниң репертуарында «Малиновкага болган куда», «Душтуктар», «Курьяктар хөлзөшкини», «Цыганның ынакшылы» болгаш өскедаа шиилер бар.

Театрның хөгжүм талазы-биле кезээн РСФСР-ниң ураи үүлүнүң алдарлыг ажылдакчызы Н. Е. Чуницхин удуртуп турар. Крайның сураглыг артистери Тамара Агапова, Василий Волилов, Лялпан Унгар оларның оюнун Тываның чурттакчылары сонуургааннар.

(Бистиң корр).

УЛУГЛАРНЫ САЛГААР

Булун-Терек суур Улуг-Хем районнуң хөй чурттакчылыг суурларының бирөзү. Мында янзы-бүрү мергежилдиг кижилери ажылдап, чурттап турарлар. Суурда албан черлери база хөй. Эмнелге, садик, культура бажыңы, ийи кат школа. Суур чылдан чылче хөгжүп орар. Булун-терекчилер ажылдап, культурлуг дыштанып билирлер. Байырлал хүннеринде Культура бажыңынга суурнуң бот-тывынгыр ураи үүл коллективтериниң артистериниң концерттери болгулаар. Март 8-те суурнуң көдээ Советиниң ажылдакчыларының концертин чон улуг сонуургал-биле көрген. Суурнуң сураглыг сыгытчызы Балчыма Конгар-оолдуң сыгыдын, Зоя, Дамчат Бегзилериниң «Кадарарда хоюм чараш» деп ырызын, шулуктерин база оон-даа өске номерлерни чон адыш часкаашкынары-биле уткаан.

Чоокта чаа суурнуң аныяктарының концерти болган. Аныяк талантылыг бот-тывынгыр артистер өзүн орарынга чон өөрөөн.

Р. АК-ЛАМА.

СӨС-ДАА, АЯЛГА-ДАА

Шамбалыг суурнуң чурттакчылары делегей байдалының дугайында лекцияны дыңнаан. Лекцияны республиканың «Билиг» ниитилелиниң референтизи К. Будук-оол номчаан. Солун лекцияның соонда лекция-концерт болган. Лекция-концерт Тыва АССР-ниң улустуң, РСФСР-ниң алдарлыг артизи Н. Өлзей-ооллуң башкарылгазы-биле эрткен. Ол шаандакы ырларның тывыдгылаанының дугайында база ол үеде ядыытүрүгү кижилерге ырының салдарының дугайын тайылбырлап чугаалаан, өзөн каш ырларны күүсеткен. Оон күүселдези-биле «Бай-ла Тайгам», «Кайгамчыктыг интернационал», «Агитатор» деп ырларны сонуурган дыңнадывыс. Николай Өскеевич аа тывылган, чогааттынган ырларны күүседири-биле филармония артизи Людмила Саяны сценаже чалады. Аныяк артист 6 чаа ырны эки күүсетти.

С. МОНГУШ.

ЫЯШ БЕЛЕТКЕЛИ

Сүт-Хөлдүң ыяш ажылагый участогунуң коллективи чыл саңында-ла албан организация черлеринге, школаларга одаар ыяшты белеткеп берип турар.

Бо колдективтиң ачыызында эрткен кызын суурнуң албан организация черлери, хуу кижилер одаар ыяш-биле бүрүн хандыртынган. Олар бо каш хонуктарда 400 кубометр ыяшты белеткээннер, оны удур организацияларже өөртүп турарлар. Ыяш белеткээр ажылга Мезил-оол Монгуш, Шынар-оол Сарыглар, Чап Монгуш олар идепкейлиг киржип турарлар.

О. БОРАШ.

БҮЗҮРЕЛ

(Уланчызы. Эгези № 83 «Шында»).

Ийи дежурный уруг класс иштин кылайтыр чүй-каапканнар. Пар-оол башкыны манап артып калган. Ye эртип, он беш минута чыгай берген. Башкыга дузалаар боон аазаан болганда, чоруй баарга хоржок. Өлөөн манап олурда, коридорда ам-на шимөөн дыңналган. Алексей Тоорукович холунда хөрек чурук биле хоода хере каккан посте бижимел туткан, маң-биле бо кирип орган.

— Буруулуг болдум, Пар. Сени өлөөн манаттым ышкаш — дөөш башкы туткан үвелерин стол кырынче салгаш, карманыңдан думчук аржылы уштуп, дерин чоттунган.

Пар-оол харыы тыппайн, хүлүмзүрүй каап, бажын сүй-банган. Ол башкыже чоокшулай кылаштап, шил хоода Толстойнуң хөрек чуруун бир холу-биле суйбагылаан-даа.

— Плакат бижиткен кижим ажылын арай доосцааны-биле саадай бердим—деп, башкы айыткан шагындан өзөлдай бергенинге ам-даа кемнинп чугаалаан. — Көрбес сен бе, Пар, чугаалаан-на болгай мен. — бот-бодувуска бо удаада безин бүзүрежип, идегешкенивис ол-дур. Кезөөде ыңдыг болур ужурлуг бис. Ынчан үүле-даа бүдүнгүр, бергедер ге-даа торулбас бис. Че, баштай чурукту аза каапталы. Масканы тут. Кадаглар бо эвеспе...

Пар-оол дегийт стол бедиктевип, башкының айыткан черинге хөрек чурукту чиге-леп аза каапкан. Оон адаанга бижимелди азар ужурлуг. Алексей Тоорукович ырактан шыгаап, команда берген, Пар-оол аскан. Ында улуг чогаалчының сөстерин Пар-оол иштинде номчааш, найырал дугайы-дыр деп хууда билип алган.

— Дузалааның дөөш четтирдим, Пар — дөөш, Алексей Тоорукович Пар-ооллуң карактарынче көрген.

— Ажырбас-ажырбас, башкы.

— Сөөң-биле ам мону дугуржуп алыр бодай-дыр мен. Таптыг-ла ийи хонгаш, кежөөкиниң алды шакта бо класска көөп ужуражылы. Ынчан черле өзөлдевазымны хүлөөнип алыйн — дөөш башкы хүлүмзүрүй каапкаш, немөөн: — Шагынар бар-ла ыйнаан?

— Бар-бар, оттурар шактыг бис, башкы. Донгайтыр салып каарга, ажылдаар шак болгай, часпазы шору.

— Че, ынчаар дугуржуп алыр бис бе?

— Ийе, ийи хонгаш, кежөөкиниң алды шакта.

— Кымнар келирял?

— Мен, оон ыңай силер.

— Шын-дыр. Ам чаныр болур сен. Байырлыг.

Пар-оол кудумчулап бажын ерү көдүрүпкен кылаштап орган. Буттары чиик-чиик, карактары чырык-чырык. Долгандыр бүгү чүве өңгүр чараш көзүлген. Хемде бүрүзүн түлеп каапкан шаараш арга, мыя бо хар чаапкан бедик даглар баштары, кудумчу дургаар хүн херели дег саарлып чыдар куу довурак безин онза өн-биле будуп каанзыг. Кылашташкан кижилер, улуг байырлал уткаан чүве дег, базымнары шалыпшалып, арыннары сергек, чазык эртин тургулаан, Өрү шуракааны, ырлаксаазы келген. Эрткен улусту доктаадып, чугаалажыксаазы келген. Сактырга, кылып-ла шыдавас түвези чок ышкаш. Бажын-даа тулуп, машина-даа чолаачылап шыдаар хире. Оваалгаларда түү боор! Чайлыг-ла. «Дузалажып бергеним дөөш Алексей Тоорукович кайы хире өөрү че—деп. Пар-оол боданган. — Менээ база өөрүнчүг-дүр, башкы. Ам-даа дузалажып болур мен. Одаар ыяжыны-даа чарып берейн, сүүнү-даа суглап берейн». Ынчаар-ла күзеп-бодап чоруй бажыңынга чедип келгенин безин эскербейн барган.

Ачазы тайгада ыяш белеткеп турар. Чеңгези (соңгу иезн) бажыңында өлөөр олурза, эки-ле-дир ийин. Чемнени шаап алгаш, бажың ажылы кылгай. Ыяш чарып, суугу одаай, бажың ишти чуттай. Ынчанмыже чүнү-даа кылып каарга, хереккe алыр кижи бар эвес. Эки, багай-даа кылдынганы билдинмес. Пар-оол оон-на хөөнү калган, чалгаарап, холу салдынган, бажың ажылыңдан быллаар апарган.

Эжикке көөрге, шынап-ла кара шооча халаа берген турган. Чеңгези бажыңар кезий бергенде, дүлгүүрүн каар эвес. Сумказын эжик кастыңынга салгаш, чада кырынга олуруп алган. Өөрүп, чүткүп чоруп орган хөөнү карарып бады барган. Сагышта солун, өөрүнчүг, күзенчиг чүү-даа артпаан. Ыракта даглар соок хар шуглаңыскан, дилиредип көөр, чоогунда куу арга теиниг будуктары-биле карак-кулак чушкуп каггы дег, бажыңнар соңгалары оңгарда дүдүй берген, хөөлбектер дег карангы көзүлген. Ол дүлгүүр салыр, черже көрүмөөн-даа. Соңгу иезн демей-ле дүлгүүрүн кагбаан. Бир иже берген-де, Пар-ооллу шуут уттуптар, ыяап-ла каш хонук улаштырыптар амытан чүве-дир.

Чыварлап турар, соогу аажок боорга, ыжык тыртыш, кладовка артыңга көөп, ажыт черге олуруп алган. Ам таакпылап болур. Костюмунуң иштики карманыңдан уштал-чак хаптыг «Север» уштуп, кыпсып алгаш, ыжын чий каап, харамдыгын тырта берген. Башта ам чүү-даа артпаан— хос донга дег апарган. Демги эки сактышкыннар, бо эстеп чоруп каар таакпы ыжы дег, арны берген. Ут-биле хөй ыш тыртынышканыңдан ийикпе, бажы дескинин келген. Иштн долгадын, кускуу-даа келген. Аш ижинге таакпы ыжы дөөшкен деп боду кала билир ийик. Шак ажыг манап орбуже, ам-на эжикте шимөөн дыңналган.

Пар-оол эртен оттуп келген дораан Алексей Тоорукович-ниң чагын сактып келген. Дүүн чеңгезинге шугулдаар дөөш орта онаалга кылбаанын сагынган. Дегийт тура хаалаш, сумказын үженген. «Чедир кылдынмаан онаалгаларын ыяап-ла күүседир хөрек» деп, ол боданган, столга көөп олурупкан.—Бүзүрөөр болган башкы-ла болгай. Даарта ужуражырывыс база бар, черле утпайн көрейн». Далажып-даа ора, онаалгаларын кылып алган.

Бо хүн эки эртти эвеспе деп Пар-оол ыяап-ла билген. Багайлар албаан. Сагыжыңга «бүзүрел» деп сос бо-ла кире дүжер, карак үүнга бо-ла номчуттуна бөөр болган. Чапсарларда ол кым-биле-даа аас быдаашпаан, кымны-даа дөгөлевөөн, шенектевөөн. Дежурныйлардан дескелеп, бир булуңдан ыраваан.

Ийиги хүн эрткен.

Пар-оол черле деспейн, ийи оол эдертип алгаш, арыгга барып таакпылап алган. Коридорлап бөрттүг эртип чытканыи дежурный көре тыртып каан. Харалаанын, уттундура берген боон-тур. Ынчалза-даа башкызының айыткан шагындан өзөлдаваан. Класс эжиин дөдим ажыда тыртыпкан.

— Эр-хейин аарай. Бөөр кир-кир, олур—деп, Алексей Тоорукович мурнуку столче айтып, сеткили хаңганы илдең чугаалаан.— Көрбес сен бе, Пар, ийи хопукта бот-бодувуска бүзүрежип келдивис. Оон бадыткалы бо-дур. Сөзүүстү өлеп, чогуур шакта чедип келдивис, Сөс өлеп деп чүве белен эвес боор чүве. Бо удаада база эрес кылындын, айлыг кижи-дир сен... Ам сени үр тутпас мен. Чаңгыс айтырыг салыр, ийи даалга бөөр мен. Харылаа көрем, онаалгаларны чогум канчаар күүседиг тур сен? Дегерезин кылып четтигер-дир сен бе?

— Ийе, башкы, четтер тур мен— дөөш, Пар-оол доңгайып алган партаны ажоо-ла суйбаан орган.

— Кыдыраажыңны хынап көөрүмге, онаалганы арай-ла далаш күүседип турар чордун. Сенээ онаалганы чигеп-дир дугайында клазыыстың башкылары-биле дугуржуп бодай-дыр мен. Кандыг деп бодаар сен?

К. ЧАМЫЯН.

(Уланчылыг).

ТОООЖУДАН ҮЗҮНДҮ

ӨӨРҮП ЧЕТТИРДИМ

«Тес-Хем» совхозтуң төвү Берт-Даг суурда ажыл-ишчилериниң чеден ажыг уруглары «Саяна» уруглар садында өзүп, доругуп турарлар. Оларны хоочун башкы, коммунист Куранмай Чоодуга удурткан 12 кижизидикчи, няня ажаап турарлар. «Саяна» садигинин коллективи коммунистиг күш-ажыл бригадазы деп бедик атты чаалап алган ажылдап турар. Коллектив кежигүннериниден Янчываа Монгал, Ранса Шалык ышкаш арга-дуржулгалыг кижизидикчилер хөй.

Уруглар садигинде бичии чаштар үш бөлүкте кижизиттинип турарлар. Оларның он ийизи эрткен чылын белеткел клазының өжиин ажып, өөренип турарлар. Олар боттарының ынак садигинге аалдап көөп, солун программалыг концерттерни бараалгадып турар апарганнар.

Ук коллектив Делегейнин уруглар чылын организастыг эрттирер, уткуур дөөш кызымаккай ажылдап турар.

Мөөн ооларым Рамил биле Раҗел оларның бо саликтe эки кижизиттинип, өзүп, доругуп турарынга өөрүп четтиргенимни «Саянаның» коллективинге илергейлексөөн мен.

Г. ДАЛАА.

Кодээ сценада

Кунгуртугнуң Культура бажыны чон ортузунга культура-массалыг ажылдарны план өзүгаар боттандырып чорудуп турар. Бот-тывынгыр ураи үүлдүң көрүлдезин чоокта чаа эрттирген. Анаа беш коллектив киришкен. Сельпо, эмнелге, совхозтуң контора аппараты, школа биле көөрө Советтиг каттышкан коллективи уткашынарлыг солун концерттери көргүскен.

Ылаңгыя участок эмнелгези (эргелекчизи Светлана Самбыла) өң эки болуп, концертти бүгү талазы-биле чедиишкиниг тургускан болгаш бирги чергениң диплому болгаш өртектиг белектер-биле шаңнаткан. Эн улуг назылыг Александра Сүлдүм-ооллуң күүсеткен моол ырын, ооллар болгаш уруглар ансамбльдериниң күүселдерини чон сонуургаан.

Ийиги черни Тере-Хөл сельпозу өөлеп, ийиги чергениң дипломун база шаңналын алган. Бо коллективте солун номерлер өвөөн эвес. Ол ышкаш совхозтуң контора аппараты (директор Доржу Чымба) көрүлдеге база багай эвес киришкен. «Күш-ажылга алдар» деп монтаж, «Кызыгаарда» деп интермезия, Дмитрий Дамдынның мандолинага ажылгалары, аныяк сыгытчы Дима Идамның күүселдези солун.

Школа болгаш кодээ Советиг каттышкан коллективинде эки номерлер база бар.

Б. ЗРЕКСЕН.

Кызыл район.

БАШКЫЛАРНЫҢ ОРТУМАК ШАЛЫҢЫ

Школаларның, школа-интернаттарның, уруглар бажыңнарының, кижизидилгелиг күш-ажыл колонияларының башкыларының алыр шалыны оларның башкы ажылынга стажыңдан, артемиңден, ажылдап турары өөредилге чериңден хамааржыр. Школаларның, школа-интернаттарның, уруглар бажыңнарының удуртур ажылдакчыларының ажыл төлевири оларның башкы стажыңдан, өөреникчилериниң саныңдан хамааржыр болгаш шалыңга доктаатынар.

«Алдарлыг башкы» аттыг чырыдыышкын ажылдакчылары, директорлар, ол ышкаш боттарының ажылының аайы-биле өөреникчилер-биле, өскедаа тускай чурум-сагыылгалыг албан черлериниң класстары-биле дорт харылаалыг болур болза, ол башкыларга ажыл төлевири бедик болур. Ажыл төлевириниң улгадырының чылдагааны оларның кылып чорудар ажылдарының хемчээлиниң улгатканынан хамааржыр. Ниити билиг школаларының, школа-интернаттарның өөреникчилериниң бижимел ажылдарын хынаары, кабинет, лаборатория аргелекчилээни, школада библиотека чок болганынан библиотека ажылын чорутканы чижектиг ажылдар аңда хамааржыр.

Школаларда өөредилге мастерскаяларының класстар саны 20 чедип турар болза, ол класстарга күш-ажыл кичээлин эрттирер башкыга мастерниң ажылын дагыр. Ол хүлээлгени күүсеткени дөөш аңаа немелде төлевирни бөөр. Саңаанывыс ажыл төлевирлериниң акша түүү пенсия алыр үеде шалын кылдыр киир санаттынар, чүге дизе чырыдыышкын ажылдакчыларының ажыл төлевириниң системазында ынчаар айыткан.

ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң 1960 чылдың июнь 9-та хүлээп алдынган доктаалының ийиги пунктузунга школаларның, тускай ортумак болгаш өскедаа өөредилге черлериниң чаңгыс-ла ол черде башкылап турар чырыдыышкын ажылдакчыларының бөлүмнер удуртканын база нормазындан ажыр ажыл кылганын дакпырлап ажылдап турар деп саңаас. Ынчангаш пенсия саңаар үеде оларның ап турган бүгү акша түүү ук саңаажылгаже кирер. А уруглар садиктериниң кижизидикчилериниң чырыдыышкын ажылы дөөш алыр ажыл төлевири оларның ажылдап каан шактары хамаан чокка пенсия саңаар үеде ортумак шалыңынче киир санаттынар.

Өөредилге комбинаттарының болгаш автошколаларның башкыларының ажыл төлевири өөредилге черлериниң база профтехөөредилге черлериниң башкылары-биле бир дөмей. Оларның пенсиязын саңаары база-ла үстүнде көргенивис ышкаш. А чаңгыс-ла өөредилге комбинадынга база автошколага башкылап турган башкыларның пенсиязы херек кырынга ажылдап каан ажыл төлевириниңдеи тургустунар. Бир эвес өөредилге комбинаттарының база автошколаларның башкылары бүдүрүлге кичээлдери эрттирери мастерлериниң үүлээлгезин күүседип турар болза, ук ажыл дакпырлап ажылдаан кылдыр санаттынар. Ынчангаш пенсия саңаар үеде ол үеде ап турган ажыл төлевири саңажылгага кирбес. Бир эвес чырыдыышкын ажылдакчызы ийи азы оон-даа хөй өөредилге черлериниге ажылдап турган болза, оон пенсиязын үүгле чаңгыс өөредилге чериниге ажылдап турган шалыңындан түргузар. Ийи азы өлөөн каш өөредилге черлериниге ажылдап турган шалыңын ук башкыга пенсия алырда киириштирип болур (бир эвес ук башкы кол ажылдап турган чериниден шалыңын долузу-биле албайн турган болза). Ындыг таварылгада оон пенсиязын ажылдап турган өөредилге черлериниден ап турган ниити шалыңының түүнүзен түргузар.

Чырыдыышкын ажылдакчылары эвес кижилериниң өөредилге черлериниге, курстарга, школаларга, уруглар албан черлериниге башкылал ажылы дөөш пенсиязын саңаарда, оларның ап турган ажыл төлевирин ортумак шалын кылдыр саңаас. Ол-ла ажылдакчыларга кадрлар белеткээриниге лекция номчадны база практиктиг кичээлдер эрттиргени дөөш алган ажыл төлевирин (бир эвес башкылал ажылы ол-ла организацияга эртип турган болгаш олар штаттан даңнаар кижилер турган болза) пенсия кылырда база киир саңаар.

Н. ПТИЦЫНА,

Кызыл хоорхүүскомнуң социал хандырылга килдизиниң инспектору.

• СПОРТ • СПОРТ • СПОРТ • СПОРТ •

ҮШ ДАКПЫР ЧЕМПИОННАР

Самбо хүреш Тывага 1972 чылдан өгелөөш сайыраан өгелөөн. Ол чылдан бөөр команда болгаш хууда бирги чер дөөш республика маргылдаалары чыл бүрүде доктаамал эртип турар. Баштайгы чылында республика чемпиону ат өөрү болган маргылдаага бежен хире мөгелер киришкен. Оларның аразында бедик хергежилдиг спортчуларның сыны кончуг өвөөн турган.

Оон бөөр 7 чыл эрткен. Ол үениң дургузунда спорттуң бо хевири чамык районнарда, Кызылда өлөөн сайыралды ап, аныяктар ортузунга массалыг апар чыдар деп чүвени эрткен дыштаныр хүннерде Кызылга болуп эрткен республика чемпионалы балыткаан. «Херел» спортзалга болуп эрткен маргылдаага 12 командадан 120 самбистер киришкен.

Ийи хүн үргүлчүлөөн спортчу демиселдиг түүнелинде Кызылда уруглар-ның спорт школазының аныяк самбистери команда талазы-биле бирги черни алгаш, республиканың күш-культура болгаш спорт комителиниң шилчиир кубогун, бирги чергениң дипломун чаалап алган. Ыраккы Өвүр райондан келген спортчулар улуг чедиишкиниг болуп, ийиги шаңналдыг черни өөлөөн. А эрткен чылгы кубоктуң эдилекчизи— педагогика институдунуң студентилери бо удаада үшкү черни алыр аргалыг болган.

Эң чиик дензиге Хову-Аксыдан келген Евгений Куулар хевис кырынга үнүп келгеш, самбо хүрештиң аргаларын билдилиг ажылап турган, бодуңуң улурлаңыкчыларын шуптузун октааш, чемпион атка төлептиг болган. 52 килограмм дензилиг мөгелериниң түннел ужуражылгазында самбо хүрешке ССРЭ-ниң спорт мастерине кандидаттар Тес-Хем чурттуг Александр Байкара биле Кызылдан Владимир Салчак олар ужуражы берген. Самбо хүрештиң хүрүмүн өзүгаар олар хевис кырынга 8 минута хүрешкеннер. Түннелинде В. Салчак артык күштүүн, авазгыр, кашпагайын көргүзүп, чиилекчи болуп үнген.

Өвүр районнуң төлөөзи самбо хүрешке ССРЭ-ниң спорт мастери Анатолий Монгуш 57 килограммга хүрешкеш, мастер адын бадыткап, бодунуң онаглаларын улаа-дараа чиниги-биле ойнап ап турган, ол дензите шүүлген.

«Динамо» спорт ниитилелиниң мөгези самбо хүрешке ССРЭ-ниң спорт мастери, хостуг хүрешке мастерге кандидат Иван Хураган 62 килограммга чемпионнаан, тускай рекордту тургускан. Ол чүл дөөрге И. Хураган бо чылын хостуг хүрешке, дзю-дога болгаш самбога Тыва АССР-ниң чемпиону аттарны чедип алганы болур. Аныяк мөгениң спортчу амыдралынга база бир уттундурбас болуушкун самбо маргылдаазының үезинде болган. Тываның хүреш федерациязының даргазы Ш. Д. Куулар байырлыг байдалга Иван Хураганга бүрүт хүрешке РСФСР-ниң спорт мастериниң хөрек демдээн, шынзылгазын тывыскан.

«Спартактың» мөгези хостуг хүрешке мастер, самбога мастерге кандидат Александр Монгуш болуп эрткен маргылдааның 68 килограмм дензизинге тиилээш, Иван Хураган ышкаш, хостуг, дзю-до, самбо хүрештерге 1979 чылда республика чемпиону болган. Спорттуң национал хевирлериниге РСФСР-ниң спорт мастериниң хөрек демдээн, шынзылгазын А. Монгушка тывыскан. Үстүнде алаанын ийи аныяк спортчуларның кайызы-даа тыва хүрешке база республиканың шыырак дөөн мөгелериниң саныңда кирип турарлар.

Аныяктарның спорт школазының төлөөзи Виктор Иргит 74 килограммга, «Динамо» спорт ниитилелиниң самбистери Александр Алешечкин биле Владимир Карбы 82 болгаш 90 килограммнарга 1979 чылда Тываның чемпионнары деп бедик аттарны чедип алганнар.

Самбога ССРЭ-ниң спорт мастерине кандидат Өвүр районнуң шилиндек командазының тренери болгаш капитаны Кара-оол Шагдыр аар дедиге бирги черни алган.

В. ЧАДАМБА.

ЧУРУКТАРДА: республиканың хүреш федерациязының даргазы Ш. Д. Куулар Иван Хураганга РСФСР-ниң спорт мастериниң хөрек демдээн, шынзылгазын тыпсып тур; хүреш үезинде.

Авторнуң фотолары.

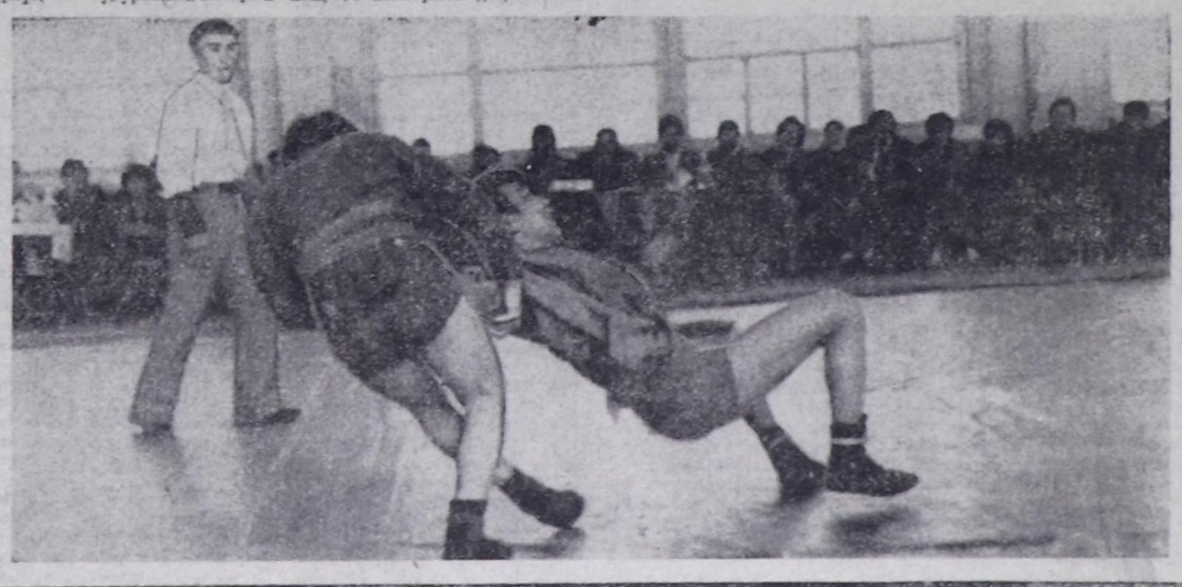

ТВ

АПРЕЛЬ 10-ДА

БИРГИ ПРОГРАММА

МОСКВАДАН

10.00 — «Ye». Информастыг программа. 10.40 — Эртенги гимнастика. 11.05 — Уруглар-га фильм. «Космоска улуг аян-чорук». Ураи-чечен фильм. 12.10—«Дириг амытаннар дугайында». Дамчыдылганы Н. Н. Дроздов чорудар. 13.10—В. Ивко ойнаар. 13.30—Медээлер. 13.40—15.50 — Чаңсар. 15.50—Медээлер. 16.10 — «Бирги беш чылдың юбилейинге». Кинопрограмма. 16.50—«Совет күрүнениң болгаш эргениң үндезиниери». «Колхоз эргези». Дамчыдылганы ССРЭ-ниң юстиция министириниң бирги ораланчызы А. Я. Сухарев чорудар. 17.20—«Аныяктарның адрестери».

КЫЗЫЛДАН

18.05—Телемедээлер. 18.15—«Чогаалчы болгаш үе». Дамчыдылга. 18.45—Телемедээлер.

МОСКВАДАН

18.55—«Улут эгелээшкини». Баштайгы коммунистиг субботникти 60 чылынга.

КЫЗЫЛДАН

19.25—«Хөй-ниити амыдыралының экраны». Дамчыдылга.

МОСКВАДАН

19.55—«Строговтор». Хөй сериялыг ураи-чечен телефильм. 5-ки сериязы. 21.00—Бөгүн делегейде». 21.15—«Строговтар». Хөй сериялыг ураи-чечен телефильм. 6-гы сериязы. 22.30 — «Ye». Информастыг программа. 23.05—00.10 — ССРЭ-ниң улустуң артизи Т. Хавум.

ИЙИГИ ПРОГРАММА

МОСКВАДАН

18.05—Уруглардың «Говендав» ансамблиниң концерти.

КЫЗЫЛДАН

18.55—Чарлаалдар. 19.05 — «Автосонуургактар, утпаңар!» Документалдыг фильм.

МОСКВАДАН

19.25—19.55—«Төрөөн аялгалар». Киевтен дамчыдылга.

АГААР

Бөгүн республикага болгаш Кызылга булуттаар, чагбас. Хаттың дүргени секундада 5—10 метр чедер. Агаарның температураза республикага 2 градус сооктан 3 градус чедир чылыыр, чамдык районнарга 4—9 градус чылыг болур. Кызылга 1—3 градус чылыыр. Автоорукторының костүрү эки.

редактор
В. С. ШАРАВИИ

КИНО

АПРЕЛЬ 10-ДА

«НАНЫРАЛ»: «Хайгаарал-дан үндүрбе» 10.00, 11.50, 13.40, 15.30, 17.20, 19.10, 21.20 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Чингачгук — Улуг чылан» 9.30, 11.20, 13.30. Киноклуб. «Өлөөлү уруглар болгаш хоойлу» 17.00. «Ырлаш чоруур хөрөөжен» 17.00, 19.25, 21.10 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Бүгү чүве лайлашкан кижи» 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

«ВОСТОК»: «Чер кырында ие» 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

Редакцияның адреси: Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажын № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторуун 2-24-63, редакторнуун оралакчызының 2-35-24, 2-31-75, харысалгалы секретарының 2-23-35, секретарнаттың 2-23-35, партийжи ажыдыраа болгаш совет турузуг киллистериниң 2-37-13, пропаганда киллизиниң 2-31-75, культура киллизиниң 2-23-54, кедээ ажыл-агый киллизиниң 2-21-47, уаетшур киллизиниң 2-22-64, чагаа киллизиниң 2-41-27, информация киллизиниң 2-20-60, корректорларының 2-27-41, бухгалтериялың 2-12-45, солун келбейн барганда 2-32-75 телефонче долгаар.

Тираж 17048. Чатыт № 989.

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыының талазы-биле эргелериниң типографиязы (Кызыл, Щетинкин болгаш Кравченко кудумчузу, бажын № 1).

ТС-00151